

Smjernice održivog turističkog razvoja otoka Korčule

Šijaković, Angelina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Dubrovnik / Sveučilište u Dubrovniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:155:740014>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Dubrovnik](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU
ODJEL ZA EKONOMIJU I POSLOVNU EKONOMIJU

ANGELINA ŠIJAKOVIĆ

SMJERNICE ODRŽIVOG TURISTIČKOG RAZVOJA
OTOKA KORČULE

DIPLOMSKI RAD

Dubrovnik, rujan, 2021.

SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU
ODJEL ZA EKONOMIJU I POSLOVNU EKONOMIJU

SMJERNICE ODRŽIVOG TURISTIČKOG RAZVOJA
OTOKA KORČULE

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Održivi turizam

Studij: Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju

Studijski smjer: Turizam

Mentorica: Doc. dr. sc. Ana Portolan

Studentica: Angelina Šijaković

Indeks: 0275057472

Stupanj studija: Diplomski

Dubrovnik, rujan, 2021.

SAŽETAK

Korčula je otok na južnom Jadranu s bogatom povijesti te kulturnim i prirodnim znamenitostima. Zbog brojnih ljepota, godinama unazad privlači veliki broj turista. Na Otoku je evidentan rast broja turističkih dolazaka i broja smještajnih objekata i postelja. Prvi hotel na Korčuli otvoren je 1871., dok je prvi moderni hotel otvoren 1912., i to razdoblje smatra se početkom razvoja turizma na otoku. Posjetitelji na Korčulu dolaze zbog prirodnih i kulturnih ljepota i tradicije. Posebnost otoka su plesovi i viteške igre. Posljednjih godina došlo je do potrebe planiranja daljnjeg turističkog razvoja Korčule. Planiranje je započelo s nekoliko bitnih projekata od kojih je najbitnija Strategija turističkog razvoja grada Korčule u razdoblju 2017.-2022. Strategija navodi probleme i nedostatke u dosadašnjem razvoju turizma na otoku i nudi prijedloge i planove za poboljšanje. Prikupljanje informacija koje služe za donošenje odluka o razvoju turizma provodi se putem pokazatelja održivog turističkog razvoja. Dugoročna održivost turizma na Korčuli može se postići planiranjem i dugoročnim strategijama razvoja. Planski, održivi i kontrolirani turistički razvoj imperativ je u postizanju ravnoteže odnosa gospodarstva, kulture, lokalne zajednice i okoliša. Nužno ga je realizirati u svim turističkim destinacijama, a osobito u onima gdje je prisutan masovni turizam temeljen na suncu i moru bez uvažavanja lokalne zajednice, kulture i okoliša.

Održivi razvoj turizma stvoriti će resurse za poboljšanje kvalitete života domicilnog stanovništva, potaknuti cjelogodišnje zapošljavanje, izgradnju novih sadržaja za stanovnike i turiste, poboljšati će životni standard i potaknuti izgradnju infrastrukture koja pomaže u očuvanju okoliša. Jedini oblik turizma koji može potrajati dugoročno je održivi turizam.

ABSTRACT

Korčula is an island in South Adriatic with rich cultural and natural attractions. Due to its many beauties, Island has attracted a large number of tourist over the years. The number of tourist arrivals and the number of accommodation objects and beds is evident on the Island. The first hotel on Korčula was opened in 1871 and the first modern hotel was opened in 1912, and this period is considered the beginning of the development of tourism on the Island. Visitors come to Korčula because of the natural and cultural beauties and traditions. The specialty of the island are dances and knight games. In past years, there has been a need to plan further tourist development of Korčula. Planning began with several important projects and the most important is the Tourism development strategy of the city of Korčula in the period 2017-2022. the strategy lists the problems and shortcomings in the current development of tourism on the island and offers suggestions and plans for improvement. The information used for decision-making on tourism development are collected and carried out through indicators of sustainable tourism development. Long-term sustainability of tourism on Korčula can be achieved through planning and long-term development strategies. Planned, sustainable and controlled tourism development is imperative in achieving a balance between the economy, culture, local community and the environment. It is necessary to realize it in all tourist destinations, and especially in those where the tourism is mass and based on the sun and the sea without respecting the local community, culture and environment.

Sustainable tourism development will create resources to improve the quality of life of the domicile population, encourage all-year employment, build new facilities for residents and tourists, improve living standards and encourage the construction of infrastructure that helps preserve the environment. The only form of the tourism that can last in the long- term is sustainable tourism.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. Definicija rada.....	1
1.2. Svrha i ciljevi rada.....	2
1.3. Metodologija rada.....	2
1.4. Struktura rada.....	3
2. ODRŽIVI RAZVOJ	4
2.1. Povijest održivog razvoja.....	5
2.2. Održivi razvoj u Republici Hrvatskoj.....	14
2.3. Ciljevi održivog razvoja.....	18
3. ODRŽIVI TURIZAM	31
3.1. Načela održivog turizma.....	31
3.2. Ciljevi održivog turizma.....	36
3.3. Pokazatelji održivog turizma.....	44
4. (NE)ODRŽIVI TURISTIČKI RAZVOJ OTOKA KORČULE	49
4.1. Opći podatci o otoku Korčuli.....	49
4.2. Kulturna baština i tradicija otoka Korčule.....	51
4.3. Turistički razvoj otoka Korčule.....	54
4.4. Strategija turističkog razvoja otoka Korčule.....	59
4.5. Pokazatelji održivog turističkog razvoja otoka Korčule.....	66
4.6. Smjernice turističkog razvoja Otoka Korčule.....	70
5. ZAKLJUČAK	73
Popis literature	74
Internetski izvori	75
Popis slika	76
Popis tablica	77
Popis dijagrama	7:
IZJAVA	7;

1. UVOD

Koncept održivog turističkog razvoja je pojam koji se učestalo koristi posljednjih godina. Dosadašnji razvoj hrvatskog turizma nije bio planiran i promišljen već je bio stihijski. Masovnim razvojem turizma, prekomjernom gradnjom bez odgovarajuće infrastrukture te nereguliranjem broja posjetitelja u destinacijama već je učinjena nepovratna šteta okolišu i društvu.

Korčula je najveći otok južnog Jadrana koji zbog svoje bogate povijesti, ljepote okoliša, kvalitetne gastronomske ponude te lake prometne dostupnosti i povezanosti s gradovima i otocima u blizini, svake godine privlači sve veći broj domaćih i stranih posjetitelja. Upravo zbog velikog rasta broja posjetitelja, Korčula (u daljnjem tekstu Otok) se treba razvijati u smjeru održivog turizma temeljenog na načelima održivosti. Cilj održivog razvoja je očuvati ekološku, kulturnu i biološku raznolikost istovremeno zadovoljavajući ekonomske i socijalne potrebe. Razvoj turizma na Otoku koji će podići kvalitetu života domicilnog stanovništva te istovremeno ispuniti očekivanja turista moguć je samo uz suradnju svih dionika, od ministarstva, lokalne zajednice do krajnjeg potrošača-turiste.

Posebnost održivog turizma je u tome što se može primijeniti u svim destinacijama te u svim dijelovima ponude određene destinacije. O održivom razvoju turizma može se govoriti samo onda kada se svi dionici turističke ponude i potražnje budu pridržavali pravila održivosti.

Cilj održivog razvoja je kreirati turističku ponudu koja će posjetiteljima ponuditi sva bogatstva destinacije, ne ugrožavajući resurse za buduće generacije. Bogata kulturna povijest Otoka privlači posjetitelje koji osim kulturno povijesnog naslijeđa mogu uživati u brojnim drugim sadržajima.

1.1. Definicija rada

Predmet istraživanja diplomskog rada je turistički razvoj Otoka koji bilježi kontinuirani porast broja posjetitelja tijekom ljetne sezone. Kroz ovaj rad, koristeći pokazatelje održivog razvoja detektirat će se vrsta turizma koja se na Otoku razvija, odnosno istražiti će se je li turizam na Otoku masovan ili održiv. Rad će ispitati koje pokazatelje Otok razvija i prati u skladu s načelima održivog turističkog razvoja te na kojim pokazateljima još treba raditi.

1.2. Svrha i ciljevi rada

Svrha rada je utvrditi trenutnu fazu turističkog razvoja Otoka. Indikatori održivog razvoja pomažu u sagledavanju trenutne situacije te daju smjernice kojim putem bi trebalo ići s razvojem turizma na Otoku.

Cilj ovog rada je utvrditi stanje nastalo stihijskim turističkom razvojem Otoka te predložiti smjernice za budući turistički razvoj. Održivi razvoj turizma na otoku doprinijeti će boljem životu današnjih i budućih generacija kao i posjetiteljima. Na izvornoj i očuvanoj prirodi i ostalim resursima Otok treba graditi svoju konkurentsku prednost. Zajedničkim djelovanjem svih činitelja turističke ponude i potražnje mogu se napraviti velike stvari za očuvanje prirodnih i društvenih resursa. Upravo se na temelju brige za okoliš i baštinu diferencira turistički proizvod od ostalih destinacija koje teže masovnom turizmu. Turistički proizvod Otoka može se obogatiti tradicijom života na otoku i upoznavanjem posjetitelja sa životom na selu i aktivnostima koje domicilno stanovništvo radi. Branje maslina i proizvodnja maslinovog ulja i branje grožđa i proizvodnja vina se odvijaju početkom jeseni odnosno krajem turističke sezone. Valorizacija života na selu i aktivnosti koje se na selu odvijaju mogu pridonijeti ravnomjernom dolasku gostiju i produženju sezone. Posjetitelji koji su već boravili na Otoku i vidjeli sve kulturne znamenitosti bi sada imali razlog za ponovni dolazak i upoznavanje tradicijskog načina života. Aktivnostima koje se odvijaju u jesen i na proljeće moguće je produžiti turističku sezonu uz istovremeno smanjenje prostorne koncentracije posjetitelja.

Sukladno navedenom predmetu istraživanja, ciljevima i svrsi postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Na otoku je evidentno prisutan masovni turistički razvoj.

H2: Otok ima veliki potencijal za promjenu razvojne politike te usmjeravanje turizma održivom, planskom i kontroliranom razvoju.

1.3. Metodologija rada

Za izradu završnog rada koristila se metoda istraživanja za stolom, odnosno *desk research*. Podatci su se prikupljali iz relevantne domaće i inozemne literature te pretraživanjem relevantnih i pouzdanih stranica na internetu. Metode korištene za izradu rada su analiza, indukcija, sinteza, dedukcija i komparacija.

1.4. Struktura rada

Rad se sastoji od šest smislenih i međusobno povezanih poglavlja koji međusobno čine zaokruženu cjelinu. U prvom poglavlju se uvodi čitatelja u strukturu rada kroz definiciju, svrhu i ciljeve, metodologiju te strukturu rada. Hipoteze rada također se nalaze u prvom poglavlju. Drugo poglavlje naziva „Održivi razvoj“ analizira koncept održivog turizma. Treće poglavlje naslova „Održivi turizam“ prikazuje koja su načela održivog razvoja te kako se primjenjuju u turizmu. Poglavlje četiri, koje nosi naziv „Pokazatelji održivog turističkog razvoja“, kroz tri faze, odnosno 12 koraka analizira pokazatelje održivog turističkog razvoja. Naslov petog poglavlja je „(Ne)održivi turizam otoka Korčule“. U njemu se prikazuju rezultati istraživanja i analize 12 koraka održivog turizma na primjeru Otoka. U Zaključku su sintetizirana kritička promišljanja, analize i zaključci svih poglavlja.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

Održivi razvoj se prvi put spominje u izvještaju Naša zajednička budućnost, Komisije iz Brutlanda 1987. Izvještaj je napravljen od strane uglednih znanstvenika i Svjetske komisije za okoliš i razvoj (u daljnjem tekstu Komisija). Glavna skupština Ujedinjenih naroda zatražila je od Komisije da sastavi Globalnu agendu za promjene koja će obuhvatiti ciljeve do 2000. i nakon. Svrha stvaranja izvještaja bila je želja za suradnjom u brizi za okoliš u svim zemljama neovisno o stupnju njihova razvoja, pronalazak zajedničkih ciljeva koji će objediniti ljude, resurse, okoliš i razvoj te pronalazak načina i sredstava za efikasnije rješavanje problema okoliša (Naša zajednička budućnost, 1987.) Bilo je potrebno definirati moguće ekološke probleme u budućnosti te pronaći načine za zaštitu i jačanje okoliša kroz iduća desetljeća. Želju za promjenama na svjetskoj razini izazvali su osjećaji frustracije i nemoći da zajednica odgovorno brine o bitnim globalnim problemima. Znanstvenici koji su pozvani da sudjeluju u ovom projektu smatrali su ga ambicioznim i nerealnim. Djelovanjem političara i uglednih znanstvenika težilo se da okoliš ne ostane sporedno pitanje u političkom odlučivanju. Izvještaj definira održivi razvoj kao razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Kroz održivi razvoj posebna briga se posvećuje ljudskim potrebama te ograničenim prirodnim resursima. Održivost je paradigma za razmišljanje o budućnosti u kojoj se okolišna, društvena i ekonomska razmatranja uravnotežuju u potrazi za poboljšanom kvalitetom života. Primjerice, prosperitetno se društvo oslanja na zdrav okoliš kako bi svojim građanima osiguralo hranu i resurse, sigurnu pitku vodu i čisti zrak (<https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd>, pristup 15. siječanj 2021.).

Održivi razvoj je način organizacije društva tako da ono može postojati dugoročno. To znači uzimati u obzir sadašnje i buduće imperitive, očuvanje okoliša i prirodnih resursa i socijalna i ekonomska jednakost (<https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/> pristup 15. siječanj 2021.). Održivost se često smatra dugoročnim ciljem, dok se održivi razvoj odnosi na brojne procese i puteve za njegovo postizanje (<https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd> 15. siječanj 2021.).

2.1. Povijest održivog razvoja

Tijekom 20. stoljeća u svijetu se dogodilo nekoliko ekonomskih i socijalnih kriza koje su podigle svijest o potrebi za održivijim modelom. Američka bankarska kriza, kriza hiperinflacije, financijska kriza 30-ih, naftni i dužnički šokovi doveli su do potrebe za novim načinom razvoja. Paralelno uz ekonomske i socijalne krize, zbile su se i ekološke krize koje su prouzrokovali nuklearni otpad, brojni slučajevi izlivanja nafte, Katastrofa Seveso koja je najveća kemijsko-industrijska katastrofa u povijesti Europe prilikom koje su oslobođene pare kemikalija iz kemijskog postrojenja, nuklearna katastrofa u Černobilu te brojne druge. Krize koje su se odvijale u 20. stoljeću otvorile su brojna pitanja. U svijetu je rasla zabrinutost zbog globalnog zatopljenja, zagađenja zraka, oštećenja na ozonskom omotaču te gubitka biološke raznolikosti (<https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/> 15. siječanj, 2021.).

Rachel Carson 1962. napisala je knjigu Tiho proljeće koja je započela „Basnom za sutra“. U svom djelu Rachel je opisala štetne učinke pesticida DDT i štetu koja je nanosena divljini, šumskim životinjama, kućnim ljubimcima i ljudima. Priča je izdana u tri dijela u časopisu New Yorker. Nakon što ju je pročitao predsjednik John F. Kennedy, knjiga je objavljena u ljeto 1962. Desetljećima od tad, jedna je od najčitanijih i najprodavanijih knjiga. Koristeći svoje brojne izvore u saveznoj znanosti i putem privatnih istraživanja Carson je provela više od šest godina dokumentirajući svoju analizu da ljudi zloupotrebljavaju snažne kemijske pesticide prije nego što su spoznali punu mjeru njihove potencijalne štete. Izrazila je zabrinutost za budućnost planeta i sav život na zemlji. U knjizi je predložila potrebnu promjenu u načinu funkcioniranja demokracije i liberalnih društava kako bi pojedinci i skupine mogli preispitati što njihove vlade dopuštaju da se koristi u okolišu. Tiho proljeće nadahnulo je moderni ekološki pokret (<http://www.rachelcarson.org/SilentSpring.aspx>, 15. veljače, 2021.).

Ekolog i filozof Garret Hardin 1968. objavljuje esej pod nazivom „Tragedija zajedničkih dobara“ koji je bio uvod u brojna djela u kojima se poziva na zaštitu okoliša tijekom narednih godina. Hardin naglašava problem pojedinaca koji nekontroliranom i neovisnom uporabom resursa ostvaruju svoje interese i rade protiv interesa zajednice. Slobodan pristup i neograničena potrošnja ograničenih resursa dovode do gašenja resursa. Do povećanih potreba za resursima dolazi i porastom broja stanovnika. Neracionalno korištenje resursa u narednim godinama dovelo bi do katastrofa u budućnosti

(<https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/> 15. siječanj 2021.). Kroz simulaciju sve varijable su eksponencijalno rasle dok je sposobnost tehnologije da poveća svoje resurse bila linearna (<https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/> 15. siječanj 2021.).

Dva rješenja računalne simulacije predviđala su urušavanje globalnog sustava do kraja 21. stoljeća, dok je treće rješenje prognoziralo stabilizaciju. Zaključak simulacije predvidio je nagli rast industrijske proizvodnje 2008. nakon čega slijedi brzi pad, porast količine hrane i usluga po stanovniku do 2020. te nagli pad kao i nagli porast broja stanovnika na Zemlji do 2030. nakon čega slijedi nagli pad (Meadows, D., et al, 1972.).

Prva povijesna konferencija UN-a o okolišu i utjecaju čovjeka na okoliš održala se 1972. u Stockholmu. Zadaće konferencije bile su definirati kakav utjecaj ima čovjek na okoliš te pronaći poveznice između okoliša i ekonomskog razvoja. Konferencija je utvrdila zajedničke principe kojima će se voditi svjetska populacija u očuvanju okoliša. Zaštita i poboljšanje čovjekova okoliša glavno je pitanje koje utječe na dobrobit ljudi i ekonomski razvoj u cijelom svijetu; to je hitna želja naroda cijeloga svijeta i dužnost svih vlada. „Čovjekova sposobnost da transformira svoju okolinu, ako se pametno koristi, može svim ljudima donijeti koristi od razvoja i priliku za poboljšanje kvalitete života. Pogrešno ili nenamjerno primijenjena, ista snaga može nanijeti neprocjenjivu štetu ljudima i čovjekovu okolišu. U zemljama u razvoju većina problema s okolišem uzrokovana je nerazvijenošću. Milijuni i dalje žive daleko ispod minimalnih razina potrebnih za dostojno ljudsko postojanje, lišeni odgovarajuće hrane i odjeće, skloništa i obrazovanja, zdravlja i sanitarnih uvjeta. Stoga zemlje u razvoju moraju svoje napore usmjeriti na razvoj, imajući na umu svoje prioritete i potrebu zaštite i poboljšanja okoliša. U istu svrhu, industrijalizirane zemlje trebale bi uložiti napore kako bi smanjile jaz između sebe i zemalja u razvoju. U industrijaliziranim zemljama ekološki su problemi uglavnom povezani s industrijalizacijom i tehnološkim razvojem. Neznanjem ili ravnodušnošću možemo nanijeti ogromnu i nepovratnu štetu zemaljskoj okolini o kojoj ovisi naš život i blagostanje. Suprotno tome, punijim znanjem i mudrijom akcijom možemo za sebe i svoje potomstvo postići bolji život u okruženju više u skladu s ljudskim potrebama i nadama. Da bi se postigao ovaj okolišni cilj, zatražit će se prihvaćanje odgovornosti od strane građana i zajednica, te poduzeća i institucija na svim razinama, svi dijeleći ravnopravno zajedničke napore. Pojedinci iz svih sfera života, kao i organizacije na mnogim poljima, svojim vrijednostima i zbrojem svojih djela oblikovat će svjetsko okruženje budućnosti. Lokalne i

nacionalne vlade snosit će najveći teret za široku politiku zaštite okoliša i djelovanje u okviru svojih nadležnosti. Međunarodna suradnja također je potrebna kako bi se prikupili resursi za podršku zemljama u razvoju u izvršavanju njihovih odgovornosti na ovom polju. Rastuća klasa ekoloških problema, jer su oni regionalni ili globalni po mjeri ili zato što utječu na zajedničko međunarodno područje, zahtijevat će opsežnu suradnju među zemljama i djelovanje međunarodnih organizacija u zajedničkom interesu. Konferencija poziva vlade i narode da ulože zajedničke napore u očuvanju i poboljšanju ljudskog okoliša, u korist svih ljudi i njihovog potomstva“ (Izveštaj Konferencije Ujedinjenih naroda o ljudskom okolišu, Stockholm, lipanj 1972.).

Na konferenciji UN-a 1979. uspostavljen je fond za zaštitu okoliša. Fond je glavni izvor financijskih sredstava koja se koriste za rad u znanosti, politici i za donošenje zakona o zaštiti okoliša. Fond provodi tematske potprograme, kontrolira okoliš, identificira nove ekološke probleme u nastajanju, radi na platformama znanstvene politike, osmišljava inovacije za rješavanje ekoloških izazova, zagovara i podiže svijest o pitanjima zaštite okoliša, gradi kapacitete, prenosi tehnološke inovacije, planira, upravlja i okuplja sve dionike za unapređenje globalne agende zaštite okoliša, domaćin je za brojne multilateralne sporazume o okolišu i provodi robustan nadzor. Fond osigurava značajne prihode za UNEP, UN-ov program za okoliš. Zemlje članice koje najviše doprinose fondu su: Nizozemska, Njemačka, Amerika, Francuska, Belgija, Danska, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Švicarska i Norveška („Report of the governing council on the work of its seventh session) (<https://www.unep.org/about-un-environment-programme/funding-and-partnerships/environment-fund>, 15. veljače, 2021.).

Svjetska povelja za prirodu je dokument koji je potpisan 28.10.1982. Poveljom je propisano da sve zemlje potpisnice moraju poštovati prirodu i sve njene prirodne procese. Zabranjeno je ugrožavanje života svih živih bića te je potrebno osigurati genetsku održivost na Zemlji i stvoriti uvjete da svi oblici života mogu živjeti, preživjeti i imati svoje sigurno stanište. (Svjetska povelja za prirodu)

Inicijativom Glavne skupštine UN-a i uz pomoć znanstvenika objavljeno je „Izvešće iz Brutlanda“ o održivom razvoju poznatije kao „Naša zajednička budućnost“. Izvešće je definiralo najpoznatiju i najprihvaćeniju definiciju održivog razvoja koju koristimo i danas a glasi: „Ljudska sposobnost da osigura da trenutni razvoj zadovoljava potrebe prisutna bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe.“ (Naša zajednička

budućnost, 1987.) Komisija je istaknula da održivi razvoj ima svoja ograničenja a to su,, trenutno stanje tehnologije i društvena organizacija na okolišnim resursima, zajedno s ograničenom sposobnošću biosfere da apsorbira učinke ljudskih aktivnosti“ (<https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/> pristup 20. siječanj 2021.).

Komisija pod nazivom „Klimatske promjene i održivi razvoj“ održana 1988. obilježena je porastom svjesnosti o utjecaju klimatskih promjena na planet i ljudski život. Međunarodni panel za klimatske promjene napravio je Program UN-a za razvoj i Svjetska meteorološka organizacija. Svrha panela je razviti i podijeliti znanje o utjecaju ljudskih aktivnosti na klimatske promjene. Klimatske promjene su skupni naziv za promjenu klimatskih mjera tijekom dužeg vremenskog razdoblja a obuhvaća promjene u oborinama, temperaturi i vjetru. CO₂ i metan su plinovi koji pomažu zemlji da održi idealnu temperaturu te omogućuju život kakav poznajemo na Zemlji. Prevelikom proizvodnjom tih plinova dolazi do povećanja temperature na Zemlji. Globalno zagrijavanje predstavlja porast površinske temperature i uzrokovan je povećanom koncentracijom stakleničkih plinova u atmosferi“ (<https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/> pristup 22. siječanj 2021.)

Indeks ljudskog razvoja razvio se 1990., inicijativnom UN-a. Misao vodilja ove konferencije bila je osvijestiti sudionike da su resursi na planeti ograničeni te da se napredak ne može mjeriti samo ekonomskim rastom. Ovo izvješće govori o ljudima - i o tome kako razvoj povećava njihov izbor. Radi se o više od rasta BDP-a, više od dohotka i bogatstva i više od proizvodnje robe i akumuliranja kapitala. Pristup dohotka osobe može biti jedan od izbora, ali to nije zbroj ljudskog pothvata (<https://research.un.org/en/docs/dev/1991-1999>, 22. siječanj, 2021.). "Indeks ljudskog razvoja (HDI) alat je koji mjeri ekonomska i socijalna postignuća zemalja, naglašavajući da su ljudi i njihove sposobnosti konačni kriteriji putem kojih se mjeri razvoj zemlje. Prilikom istraživanja koristi varijable zdravlja, obrazovanja, financijskih tokova, mobilnosti i ljudske sigurnosti. Putem HDI-ja, razvojni programi Ujedinjenih naroda svake godine rangiraju zemlje te objavljuju njihove godišnje izvještaje. Godišnjim rangiranjem zemalja ostvaruje se periodično praćenje razine razvijenosti zemalja, objavljuje se poredak najboljih svjetskih gradova te se analizira urbana održivost kao i karakteristike gradova. Kvaliteta života u gradovima promatra se kroz postotak zaposlenosti, stopu onečišćenja zraka i broj autobusnih i metro stanica. Po završetku analize i pregledom godišnjih izvještaja sastavlja se lista najzelenijih gradova. Na listi se nalazi 100 gradova, poredanih od najzelenijih do

najzagađenijih. Najzeleniji gradovi su Stockholm, Frankfurt, Zurich, Beč, Kopenhagen, Oslo, Hamburg, Berlin, München i Montreal. Nakon njih nalaze se Pariz, New York i Lisabon (<https://youmatter.world/en/the-worlds-greenest-cities-in-2018-what-ecological-lessons-can-learn-from-them/> 17. siječanj 2021.). Većina najzelenijih gradova je u Europi te se odlikuju visokim ulaganjima u održivu infrastrukturu, niskim emisijama CO₂, velikim brojem zelenih površina, ulaganjem u biciklističke staze, čistim zrakom te razvijenim sustavom gospodarenja otpadom. Najčišći gradovi ulažu velika sredstva u uvođenje čišćih načina javnog prijevoza te smanjenje onečišćenja zraka i pravilno gospodarenje čvrstim otpadom. Ne dopuštaju iskorištavanje svih dijelova grada za gradnju stambenih zgrada već ostavljaju dovoljno zelenih površina unutar gradova. Na dnu ljestvice nalaze se gradovi u Aziji i Africi koji proizvode velike količine otpada koji se ne razvrstava te onečišćuju zrak izvan kontroliranih granica. Gradovi nisu dovoljno razvijeni jer nemaju pitku vodu ni dovoljno zelenih površina (<https://youmatter.world/en/the-worlds-greenest-cities-in-2018-what-ecological-lessons-can-learn-from-them/> 17. siječanj 2021.).

Za postizanje održivog razvoja potrebno je doseći najmanji HDI kojim se iskazuje zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba zdravlja i obrazovanje te živjeti ispod maksimalnog ekološkog otiska po glavi stanovnika. Ekološki otisak po glavi stanovnika predstavlja gornju granicu potrošnje po osobi u skladu s ekološkim kapacitetima Zemlje. Razvojem u granicama ekološkog otiska ne ugrožavaju se buduće generacije jer se Zemlja može regenerirati. Trenutno stanje u svijetu, odnosno život u potrošačkom društvu čije su odlike prekomjerna kupovina i stvaranje velikih količina otpada predstavlja prijetnju održivom razvoju. Stanovnici koriste više ekoloških resursa nego što ih je planet sposoban izgubiti (<https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/>, 17. siječanj, 2021.).

Na summitu UN-a 1992. svjetski čelnici su potpisali UN-ovu Konvenciju o klimatskim promjenama i Konvenciju o biološkoj raznolikosti. Odobrena je i usvojena Deklaracija iz Rija i Agenda 21. Pet godina nakon potpisivanja Konvencija, u lipnju 1997., na posebnom zasjedanju razmotrio se napredak zemalja u ispunjavanju ciljeva Agende 21. Taj sastanak poznat je i pod nazivom „Rio+5“ jer se održao pet godina nakon summita u Rio (<https://www.un.org/en/conferences/environment/newyork1997>, 17. siječanj, 2021.).

Trostruko dno i održivi razvoj temelj su i važna pretpostavka održivog razvoja. Koncept trostrukog **dna** utemeljio je John Eklington, osnivač konzultantske tvrtke 1994. Model trostrukog **dna** još se naziva i bilanca trostrukog **dna** i temelj je društveno odgovornog poslovanja do današnjeg dana. Kroz ovaj model razmatra se briga o tri različita dna u

poslovanju. **Prvo dno** je najčešće i jedino dno na koje se većina tvrtki oslanja, briga o računu dobiti i gubitka kojim se osigurava financijska uspješnost tvrtke. **Drugo dno** Eklingtonovog modela su društveno odgovorne operacije u cijelom lancu poslovanja. Društveno odgovorno poslovanje nadilazi zakonski okvir i svako poduzeće odlučuje na koja područja će obratiti najviše pažnje ovisno o svojim strateškim ciljevima, poslovnim mogućnostima i izvorima rizika. Društvena odgovornost može se definirati kao težnja gospodarstva da pridonese održivom ekonomskom razvoju kroz rad s ljudima, lokalnom zajednicom i društvom sa jedim zajedničkim ciljem, poboljšanjem uvjeta u kojim žive. Europska komisija definira društveno odgovorni razvoj kao koncept kroz koji poduzeće povezuje društvene i ekološke ciljeve u poslovnim aktivnostima na dobrovoljnoj osnovi. Društveno odgovorno poslovanje osnažuje konkurentsku poziciju i smanjuje troškove poslovanja, prati industrijske trendove i zadovoljava potrebe kupaca, motivira i zapošljava najbolje kadrove, olakšava pristup povoljnijem kapitalu i pojednostavljuje upravljane rizicima i smanjuje rizike od tužbi. **Treće dno** je mjerenje svog utjecaja na okoliš i planetu. Poslovanje tvrtke potrebno je organizirati na način da se smanji proizvodnja otpada i štetnih plinova te gospodariti otpadom koji proizvodi. Ideja bilance trostrukog dna je izjednačiti važnost utjecaja poslovanja na okoliš, ljude i financije. Za postizanje uspjeha i implementaciju trostrukog dna potrebno je napraviti velike promjene u poslovanju jer je dosadašnji fokus bio na samo jednom dijelu poslovanja, financijama, a sada postoje tri jednako vrijedna cilja poslovanja- financijska, ekološka i društvena održivost (<https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/>, 20. siječanj, 2021.).

Procjena milenijuskog ekosustava i održivog razvoja je četverogodišnja strategija napravljena na zahtjev UN-a 2001. Za razvoj strategije angažirano je 1200 istraživača koji su procjenjivali utjecaj tih promjena ekosustava na dobrobit ljudi. Cilj istraživanja bio je pronaći znanstvene osnove za aktivnosti koje su potrebne za poboljšanje očuvanja i održivog korištenja ekosustava. Rezultati istraživanja su (<https://research.un.org/en/docs/dev/2000-2015>, 16. siječanj, 2021.):

- Ljudske aktivnosti dovele su do promjene ekosustava brže i više nego ikad prije
- Dogodili su se značajni i nepovratni gubici biološke raznolikosti
- Promjene u ekosustavu dovele su do veće dobrobiti za ljude i ekonomiju.
- Napravljena je nepovratna šteta društvu i planeti.
- Siromaštvo određenih zajednica utječe na postupke zajednice.

- Klimatske promjene povećavaju rizik od nelinearnih promjena.
- Pretpostavljeno je pogoršanje ekosustava u 21. stoljeću
- Moguće je očuvanje ekosustava od propadanja uz istovremeno zadovoljenje potreba za uslugama ako dođe do značajnih promjena u politikama javnog i privatnog sektora

Svjetski Summit o održivom razvoju održao se u Johannesburgu tijekom kolovoza i rujna 2002. Summit je okupio desetke tisuća sudionika, predsjednike vlada i država, čelnike i delegate nevladinih udruga, poduzeća i bitnih grupa. Svrha sastanka bila je usmjeriti pažnju i poduzeti akcije kako bi se suočili s teškim izazovima kao što su poboljšanje života ljudi i očuvanje prirodnih resursa koji su ugroženi zbog brzog rasta broja stanovnika. Porastom broja stanovnika rastu i zahtjevi za hranom, vodom, higijenskim uvjetima, energijom, zdravstvenim uslugama i ekonomskom sigurnosti. Svaka država mora se pobrinuti za svoje stanovnike i osigurati im sve što je nužno za normalan život (<https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wssd>, 1. veljače, 2021.).

Procjena milenijuskog ekosustava je konferencija koja se održala 2005. i svrha konferencije je bila procijeniti i prikazati utjecaj čovjeka na okoliš. Tvrtke koje mudrije koriste zemaljske prirodne resurse vjerojatno će vidjeti veću dobit i uživati u stabilnijim i predvidljivijim poslovima, tvrdi se u objavljenom izvješću. Mnogi ekosustavi planeta, poput ribarstva, šuma i zaliha vode, propadaju, stoga će tvrtke koje razboritije upravljaju ekosustavima i koje ulažu u njihovu skrb i očuvanje uživati u višestrukim prednostima, uključujući povećanu dobit, poboljšanu reputaciju među potrošačima i nove poslovne prilike. Tvrtke koje budu ulagale u novu tehnologiju će profitirati od novih proizvoda i dividendi te će lakše podnijeti tržišne šokove. Klaus Toepfer, izvršni direktor Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP) koji je odigrao ključnu ulogu u Procjeni i njenim izdvojenim izvješćima, rekao je: „U prošlosti su se roba i usluge koje su se dobijale iz prirode doživljavale kao besplatne i dostupne uz malo ili nimalo troškova. Ovo izvješće jasno pokazuje da se to mora promijeniti. Resursi će postati sve oskudniji, a društvo će težiti sve većoj zaštiti okoliša. " Ukupna procjena milenijuskog ekosustava zaključila je da su dvije trećine svjetskih ekosustava, od močvara i obalnih područja do šuma i tla, ili degradirane ili se njima neodrživo upravlja (<https://www.un.org/press/en/2005/unep302.doc.htm>, 1. veljače, 2021.).

Nicholas Stern, profesor ekonomije objavio je 2007. knjigu Ekonomija klimatskih promjena. Njegova knjiga donijela je brojne zaključke o utjecaju klimatskih promjena na svijet. Prvi zaključak je da još uvijek nije kasno za uključiti se i izbjeći najgori scenarije klimatskih promjena. Potrebne su hitne akcije kako bi se spriječili najgori scenariji. Klimatske promjene imaju vrlo ozbiljan utjecaj za rast i razvoj. Troškovi za stabilizaciju klime su vrlo visoki i promjene je potrebno donijeti odmah. Ukoliko ne dođe do promjena, posljedice će biti znatno skuplje nego ulaganje u promjene. Sve zemlje svijeta moraju se uključiti i zajedno raditi na napretku, neovisno o tome jesu li bogate ili siromašne. Potrebno je osmisлити snažnu politiku koja će motivirati zemlje na promjene te snažni međunarodni dogovori koji će donijeti dugoročne ciljeve i akcije za sve zemlje (Ekonomija klimatskih promjena, N. Stern).

Međuvladin panel o klimatskim promjenama IPCC, je tijelo UN-a za procjenu znanosti vezanih uz klimatske promjene. Stvoren je da pruži znanstvene procjene o klimatskim promjenama te potencijalnim budućim rizicima te da iznese prijedloge o mogućim prilagodbama i ublažavanju posljedica. Izvješća se pišu kroz nekoliko faza i nadograđuju se što znači da su transparentna i objektivna. Autor izvješća je UNEP-program UN-a za okoliš i WMO- svjetska meteorološka organizacija (<https://www.ipcc.ch/>, 5. veljače, 2021.).

Growing unequal je analiza o raspodjeli ekonomskih resursa u zemljama OECD-a, - Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj. OECD je osnovan 1961. i ima 37 država članica. Analiza prati podatke o trendovima u raspodjeli resursa od sredine 1980-ih za 2/3 zemalja. Sve zemlje su pokrivene analizom od 2008. Izvještaji opisuju nejednakost u bogatstvu kućanstava, obrasce potrošnje i troškove za javne usluge koje se nisu prikazivale u prijašnjim izvješćima. Uvođenjem ovih varijabli u istraživanje i korištenjem rezultata, vlade zemalja mogu utjecati na promjenu nejednakosti u društvu (<https://www.oecd.org/els/soc/growingunequalincomedistributionandpovertyinoecdcountrieshtm>, 7. veljače, 2021.).

Nakon analize *Growing unequal*, uslijedilo je izvješće Uključujući ekonomiju prirode na Konvenciji o biološkoj raznolikosti u Japanu. Istraživanje TEEB-a, Ekonomije sustava i bioraznolikosti, poziva na razmišljanje o vrednovanju prirode. Prema zelenoj ekonomiji: Putevi do održivog razvoja i iskorjenjivanja siromaštva je izvještaj UNEP-ove Inicijative za zelenu ekonomiju u suradnji s ekonomistima i stručnjacima širom svijeta. Ozelenjavanje ekonomije novi je generator poslova i gospodarskog rasta te važna strategija za iskorjenjavanje siromaštva. Izvještaj zahtjeva od vladajućih da stvore uvjete za veća ulaganja za prijelaz na

zeleno gospodarstvo (<https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type400&nr=126&menu=35> 7. veljače, 2021.).

Studija specijaliziranih organizacija UN-a, ILO- International Labour Organization i UNEP-a, Raditi na održivom razvoju: Mogućnosti za dostojanstven rad i socijalno uključivanje u zelenu ekonomiju zaključuje da zeleno gospodarstvo može stvoriti više boljih radnih mjesta od dosadašnjeg gospodarstva. Sastavni dijelovi svake strategije moraju biti zapošljavanje, socijalna uključenost i iskorjenjivanje siromaštva.

UN-ova Konferencija o održivom razvoju Rio +20, zaključena je dokumentom *The Future We Want*, Budućnost koju želimo. Sudionice Konferencije složile su se za razvoj ciljeva održivog razvoja koji će uključivati ekonomske, socijalne i probleme okoliša. Kroz 2014. i 2015. održani su brojni sastanci UN-ove skupštine za okoliš na kojima se raspravljalo o socijalnim, ekonomskim i okolišnim problemima u održivom razvoju. U srpnju 2014. odlučeno je o konačnim ciljevima održivog razvoja. Ciljevi su potvrđeni na UN-ovom Summitu u rujnu 2015. Krajem godine održana je Konvencija o klimatskim promjenama u Parizu (Our planet time for global action).

UN provodi velike akcije s ciljem rasta i razvoja gospodarstva, smanjenja siromaštva, poboljšanja zdravlja svih stanovnika, proizvodnje zdrave hrane koja je svima dostupna i usporavanja klimatskih promjena. Problem onečišćenja oceana i prekomjernog korištenja morskih resursa i dalje nije riješen. Povodom toga održana je Konferencija o oceanu. Oceanska konferencija, prva konferencija Ujedinjenih naroda o ovom pitanju, predstavlja jedinstvenu i neprocjenjivu priliku za svijet da konkretnim rješenjima preokrene strmoglavi pad zdravlja oceana i mora. Zalihe ribe se prekomjerno iskorištavaju, dok su pritisci na more i ekosustav sve veći. Zbog razvoja života uz more i turizma, morski svijet je sve više ugrožen. Uz prekomjerno izlovljavanje ribe, važan problem je i plastika u oceanu zbog koje umiru brojne ptice i ribe. Film *Ocean* i mi snimljen je za potrebe ove konferencije. Edward Northon i Leonardo Di Caprio pozivaju na zaštitu mora (<https://www.un.org/en/conf/ocean/>, 7. veljače, 2021.).

Svake godine nastaju izvješća u kojima se prati napredak zemalja u ostvarivanju 17 ciljeva održivog razvoja.

2.2. Održivi razvoj u Republici Hrvatskoj

Definicije održivog razvoja mijenjale su se kroz povijest ali je bit ostala ista. Održivi razvoj teži postizanju ravnoteže između tri sastavnice: društva, okoliša i gospodarstva.

Shema 1: Temeljne odrednice održivog razvoja

Izvor: <https://www.odraz.hr/nase-teme/odrzivi-razvoj/>, 10. veljače, 2021.

Republika Hrvatska (u daljnjem tekstu RH) je rano počela brinuti o održivom razvoju. 1972. je donijela Rezoluciju o zaštiti čovjekove sredine. Sredinom 70-ih godina počela je procjena utjecaja na okoliš. Unatoč ratnom dobu, 1992. je donesena Deklaracija o zaštiti okoliša kojoj se RH opredijelila za održivi razvoj. RH je podržala Agendu 21, preuzela obveze Milenijske deklaracije i ciljeve razvoja do 2030.

Načela razvoja RH iz 2001. usmjerila su razvoj zemlje prema konceptu održivog razvoja. Stanje u kojem se zemlja nalazila nije bilo dugoročno održivo. Budući razvoj težio je promjenama koje će doprinijeti punopravnom članstvu u Europskoj uniji. Strategija održivog razvoja RH uvrštena je u zakon o zaštiti okoliša 2007. Ciljevi strategije bili su dugoročno održivi gospodarski i socijalni razvoj te zaštita okoliša. Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva donosi nove strategije svako 10 godina. Strategije sadrže temeljna načela, postavljaju osnovne ciljeve i mjere održivog razvoja gospodarstva, socijalnog razvoja i zaštite okoliša. Izazovi s kojima se suočava Strategija održivog razvoja RH su (Održivi razvoj u Hrvatskoj, Pavić, Rogošić, 2013.):

- Poticaj rasta broja stanovnika

Nepovoljna demografska kretanja, starenje stanovništva i iseljavanje radno sposobnog stanovništva neki su od problema demografskog razvoja Hrvatske. Cilj je zaustaviti pad prirodnog priraštaja, smanjiti iseljenja te dugoročno održati broj stanovnika iznad četiri milijuna.

- Okoliš i prirodna dobra

RH je zaštitila 11% kopnenog prostora. Raste broj napuštenih i nekorisćenih poljoprivrednih zemljišta, dolazi do procesa urbanizacije i uzurpiranja obale uzrokovane lošim prostornim planiranjem. Šume su u dobrom stanju dok je zagađenje zraka vrlo nisko. Najveća onečišćenja zraka dolaze iz susjednih zemalja s razvijenom industrijom. Strateški ciljevi su zaštititi bioraznolikost, očuvati pitku vodu, zadržati onečišćenje zraka u granicama koje RH trenutno ima, usmjeriti razvoj poljoprivrede prema održivom i osigurati racionalno korištenje neobnovljivih prirodnih resursa.

- Usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju

Jakim zakonskim regulativama tržište je zaštićeno od GMO proizvoda- genetski modificiranih organizama, te ostalih štetnih sastojaka. Tvrtke koriste ISO certifikate koji su međunarodni standard za sustave kvalitete u poslovanju. Informacijski sustavi prate stanje okoliša, klimatske promjene i otpad. Proizvođači i zakonodavci imaju najveću ulogu u kontroli potrošnje resursa. Cilj je uspostaviti uravnotežen gospodarski rast bez dodatnog narušavanja okoliša i prekomjernog otpada. Nužne su promjene u ponašanju kućanstava, javnog i privatnog sektora.

- Ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije/ pravde

Stanovništvo stari, raste broj jednočlanih kućanstava, mnogi bračni parovi nemaju djecu, brojno stanovništvo seli u gradove, smanjuje se broj radno sposobnog stanovništva, većinom su to nisko obrazovane osobe. Raste rizik od siromaštva, a najugroženiji su samci i stariji, obitelji s puno djece i beskućnici. Javni dug je velik i kontinuirano raste, Hrvatska ima visok GINI indeks koji mjeri stupanj nejednakosti u raspodjeli bogatstva ili dohotka u zemlji, odnosno veliki razmjer između bogatih i siromašnih stanovnika. Potrebno je stvoriti socijalno uključivo društvo koje će poštivati različitosti, razvijati solidarnost unutar i među generacijama kao i jednaka prava za sve stanovnike. Zdravstvena i pravna zaštita te socijalna sigurnost moraju biti jednake za sve stanovnike.

- Dostizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije

Cilj je osigurati kvalitetnu i sigurnu opskrbu električnom energijom uz smanjenje negativnih učinaka na društvo i okoliš. Potrebno je povećati udio obnovljive energije u opskrbi električnom energijom.

- Jačanje javnog zdravstva

Očuvanje i unaprjeđenje zdravlja cjelokupne populacije može se osigurati pravodobnim pristupom zdravstvenim uslugama. RH ima visoku stopu smrtnosti djece i starijih. Potrebno je sniziti stopu smrtnosti koja je veća od prosjeka Europske unije.

- Povezivanje prostora

RH ima dobro razvijen sustav autocesta i željezničkog prometa. Nužna su ulaganja u državne, županijske i lokalne ceste. Za održivi razvoj otoka potrebno je bolje prometno povezati otoke s kopnom. Prometni razvoj treba se fokusirati na energetske učinkovitije oblike prijevoza. Najisplativija vrsta prijevoza je riječni prijevoz koji troši najmanje energije za prelazak najvećeg puta. Za razvoj zemlje potrebna je dobra prometna povezanost koja neće povećati negativne učinke na društvo, okoliš i ekonomiju.

- Zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka

Hrvatska treba promicati održivo gospodarenje Jadranskim morem, obalom i otocima i očuvanje morskih ekosustava smanjivanjem unosa otpadnih tvari i stranih mikroorganizama i patogena u more iz svih izvora onečišćenja, potporom lokalnim zajednicama, osobito otočnima, ali s ograničavanjem utjecaja gospodarskih djelatnosti, osobito turizma, na okoliš.

Provođenje i praćenje strategije odvija se kroz akcijske planove, suradnjom svih dionika. Središnja uprava najvažniji je dionik za provedbu strategije. Izrađuje propise, dokumente te prati provedbu strategije. Ministarstva i državne organizacije obavljaju pregovore sa socijalnim partnerima o pitanjima socijalne politike. Organiziran je i Savjet za održivi razvoj koji se sastoji od devet znanstvenika i stručnih djelatnika. Za razliku od svjetskih savjeta, hrvatski savjet broji malo članova, bez vlastitog proračuna i administrativne pomoći. Djelovanje savjeta je ograničeno. Naknadno se osniva Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Fond dodjeljuje financijske potpore za zaštitu okoliša, poticaje za ruralni razvoj i razvoj ruralnog turizma, povećanje znanja i vještina i pružanje socijalnih usluga. Županije nemaju dovoljno

ovlasti za posredovanje između nacionalnih i lokalnih razina. Lokalne vlasti ne pokazuju dovoljan interes za probleme održivog razvoja. Njihove ovlasti ne pridržavaju se načela supsidijarnosti (Održivi razvoj u Hrvatskoj, Pavić-Rogošić, 2009.).

EU projekt LEADER- *Liaison entre actions de développement de l'économie rurale*, poveznice između akcija za razvoj ruralnog turizma, pomaže ruralnom razvoju donošenjem regionalnih ruralnih planova. Organizacije civilnog društva imaju bitnu ulogu u edukaciji i poticanju javnosti na sudjelovanje, posebno u krajevima koji zaostaju u razvoju.

Hrvatsko gospodarstvo se još uvijek oporavlja od recesije. Najveći teret za gospodarstvo su plaće javnog sektora. Uvjeti u kojima se odvija gospodarska djelatnost nisu ohrabrujući, ali dolazi do interesa za sveukupni razvoj te odgovorno djelovanje prema okolišu i zajednici. Pravni i financijski okvir predstavlja najveće teškoće u provođenju mjera održivog razvoja. Ostale prepreke za provedbu održivog razvoja su loša gospodarska situacija i osiromašeno stanovništvo, veliki odljevi radno sposobnih stanovnika, Vlada nedovoljno surađuje s ostalim dionicima koji izrađuju dokumente za održivi razvoj, a središnja vlast ima glavnu ulogu te ne pokazuje želju za suradnjom s gospodarstvenicima i civilnim društvima. Civilni sektor pokušava ujediniti sve zainteresirane te surađuje s gospodarstvenicima uz nedovoljnu potporu Vlade. Bez pomoći Vlade njihove težnje za održivim razvojem nemaju dovoljno uspjeha. Provedba održivog razvoja u RH nije se odvijala sustavno, kontinuirano i dobro koordinirano (Održivi razvoj u Hrvatskoj, Pavić-Rogošić, 2009.).

Izazovi s kojima se RH susreće su nekoordinacija tijela državne uprave, teško se postiže ravnoteža uloge svih dionika procesa, potrebna je bolja suradnja svih snaga i sposobnosti radi stvaranja suradnje, integracija i uključivanja svih društvenih grupa. Teži se međusobnoj suradnji jer je potrebno promijeniti stav da je država jedina odgovorna za provedbu održivog razvoja. Javlja se potreba za aktiviranjem građana da se priključe djelovanju na lokalnim razinama. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti manjim sredinama u kojima se javlja potreba za očuvanjem prirode i lokalnih resursa. Razvijaju se programi za jačanje svijesti i razumijevanje održivog razvoja. Međunarodna suradnja nužna je kod pitanja očuvanja okoliša i održivog razvoja. (Održivi razvoj u Hrvatskoj, Pavić-Rogošić, 2009.)

Nakon Strategije održivog razvoja Hrvatske, usvojeno je Osam ciljeva za 2015. RH je preuzela svih osam ciljeva i dodala im 31 podcilj koji su odgovarali uvjetima u zemlji. Praćenje pomaka u provedbi Milenijskih ciljeva pratilo se putem godišnjih izvještaja. Milenijski ciljevi nisu imali

jednak uspjeh u svim zemljama zbog nejednakosti u resursima i financijskim sredstvima. Nakon Milenijskih ciljeva uslijedio je Proces 2030. ,usvojen je nakon trogodišnjeg procesa konzultacija, u kojem su bile zastupljene sve društvene skupine na svim razinama. Novi program je mnogo opsežniji, a za uspješnu provedbu treba uključiti sve resurse, domaće i međunarodne, javne i privatne. Sve zemlje moraju dati svoj doprinos. Nacionalna odgovornost i odgovornost prema građanima bit će od ključne važnosti za uspjeh Programa. (Novi izazov- Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030., Lidija Pavić- Rogošić, ODRAZ, 2015.)

2.3. Ciljevi održivog razvoja

Ususret novom mileniju, Ujedinjeni narodi donose Milenijsku deklaraciju prema kojoj sve države članice, osim odgovornosti za vlastitu zemlju imaju i zajedničku odgovornost prema svijetu. U svijetu jača globalizacija i međusobna povezanost te ovisnost država jednih o drugima, donosi se set vrijednosti koje trebaju biti vodilja u djelovanju država. Poštivanjem zadanih vrijednosti globalizacija stvara pozitivan učinak i doprinosi dobrobiti čovječanstva. Vrijednosti za koje se rezolucija zalaže su: pravo čovjeka na dostojanstvo i slobodu, ravnopravnost svih naroda u ljudskim pravima i pravu na napredak, odgovornost prema globalnim izazovima, tolerancija i međusobno poštovanje, uvažavajući različite kulture, jezike i vjere, poštovanje prirode i prirodnih resursa, obazrivost prema svim živim bićima te zajednička odgovornost za svjetsko gospodarstvo, društveni napredak i prijetnje miru i sigurnosti. U rujnu 2000. godine državnici tadašnjih 189 zemalja članica Ujedinjenih naroda usvojili su Milenijsku deklaraciju, politički dokument UN-a za 21. stoljeće, koji utvrđuje ciljeve na pojedinim područjima od interesa za sve članice kao i međunarodnu zajednicu u cjelini, te aktivnosti koje trebaju doprinijeti njihovom ostvarenju do 2015. godine. (Pregled postignuća Republike Hrvatske u ostvarivanju Milenijskih ciljeva razvoja za razdoblje 2006. do 2010., Ministarstvo vanjskih poslova RH)

Osam milenijskih ciljeva razvoja su (Pregled postignuća Republike Hrvatske u ostvarivanju Milenijskih ciljeva razvoja za razdoblje 2006. do 2010., Ministarstvo vanjskih poslova RH):

- Smanjenje relativnog siromaštva
- Jamstvo obrazovanja za sve
- Ravnopravnost spolova i osnaživanje žena
- Smanjivanje smrtnosti novorođenčadi i djece
- Poboljšanje zdravlja majki

- Borba protiv HIV/AIDS-a, tuberkuloze i drugih bolesti
- Osiguranje održivosti okoliša
- Globalna suradnja za razvoj.

Svi ciljevi nisu bili jednako uspješni u svim zemljama ali su doprinijeli velikim promjenama. Najveće promjene osjetile su se u dostupnosti obrazovanja i zdravstvenih usluga među siromašnom populacijom. Kritike koje su upućene ovim ciljevima su da su neprimjereni i neprilagođeni svim krajevima svijeta. Postoje mjesta koja i dalje nemaju pitku vodu i komunalne usluge. Želja za razvojem i ostvarivanjem profita i dalje doprinosi klimatskim promjenama i onečišćenju okoliša. Milijuni ljudi su zbog ratova prisiljeni na migracije.

Zbog specifičnosti ciljeva koji su se trebali postići do 2015. sve regije nisu bile u mogućnosti primijeniti ih. Poučeni iskustvom prethodne rezolucije, pri kreiranju rezolucije do 2030., ciljevi su drugačije definirani. UN je rezoluciju za razdoblje do 2030. nazvao akcijskim planom za ljude, prirodu i napredak. Cilj rezolucije je izgraditi bolju povezanost i partnerstvom među svim državama i dionicima te očuvati svjetski mir. Najveći problemi s kojima se svijet trenutno susreće, uz rat su siromaštvo i ekstremno siromaštvo. Sve države uvrstile su ovaj plan u svoje nacionalne politike te nastoje odvažnim promjenama učiniti svijet održivim. Rezolucija je definirana kroz 17 globalnih ciljeva održivog razvoja. „Svi ciljevi su cjeloviti i nedjeljivi te se, uz partnerstvo i mir, temelje na tri osnovne dimenzije održivog razvoja: društvo, okoliš i gospodarstvo“ (<http://lora.bioteka.hr/un-ciljevi-odrzivog-razvoja/> pristup 20. siječanj 2021.).

17 ciljeva održivog razvoja su:

- Bez siromaštva

Prvi cilj održivog razvoja je iskorijeniti siromaštvo u svim njegovim oblicima u narednih 15 godina. Više od 700 milijuna ljudi, odnosno 10% svjetske populacije danas živi u ekstremnom siromaštvu. Kako bi osnažio ljude da se izvuku iz siromaštva, prvi cilj održivog razvoja nastoji osigurati jednaka prava i pristup ekonomskim i prirodnim resursima, kao i tehnologiji, vlasništvu i osnovnim i financijskim uslugama. Potrebno je pomoći zajednicama pogođenim sukobima i katastrofama povezani s klimom. Značajnu ulogu u iskorjenjivanju siromaštva ima politika koja posjeduje brojne resurse koji bi ubrzali iskorjenjivanje siromaštva. Prognozira se da će pandemija Corona virusa, bolesti nastale širenjem virusa COVID 19, po prvi put u posljednjih 30 godina povećati broj ekstremno siromašnih za 500 milijuna odnosno za 8% svjetskog stanovništva.

Ostvarivanje ovog cilja prati se prema sljedećim indikatorima: Ljudi kojima prijeti siromaštvo ili socijalna isključenost prema stupnju urbanizacije, ljudi kojima prijeti siromaštvo zbog socijalnih transfera, ljudi kojima prijeti siromaštvo zbog socijalnih transfera prema državljanstvu, teško materijalno ugrožene osobe, ljudi koji žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada, ljudi koji rade sa stopom rizika od siromaštva, stanovništvo koje živi u stanu s krovom koji propušta ili truli, osobe s nezadovoljenom potrebom za liječničkim pregledom i njegom prema spolu, stanovništvo koje u svom domaćinstvu nema ni kadu, ni tuš ni unutarnji WC za ispiranje, stanovništvo koje zbog statusa siromaštva ne može održati kuću dovoljno toplom te indikator stope prenatrpanosti prema statusu siromaštva.

- Nulta stopa gladi

Drugi cilj održivog razvoja je zaustavljanje gladi i pothranjenosti te osiguravanje pristupa sigurnoj i hranjivoj hrani. Održivi i otporni sustavi proizvodnje hrane ključni su čimbenik postizanja ovog cilja. Za ostvarivanje ovog cilja potrebna su povećana ulaganja u ruralnu infrastrukturu i poljoprivredno istraživanje i razvoj. Provođenje održivih poljoprivrednih praksi može pomoći u osiguravanju buduće potrebe za hranom ako dođe do povećane potražnje za hranom te promjena u klimi. Uz povoljan rast poljoprivredne proizvodnje, sigurnost hrane i poboljšana prehrana neće biti dostupni svima zbog poremećaja cijena i informacija na svjetskim poljoprivrednim tržištima. Potrebno je promicati održive proizvodne sustave i osigurati pravilno funkcioniranje tržišta prehrambenih proizvoda i pristup tržišnim informacijama. Broj ljudi koji su gladni mjeri se stopom rasprostranjenosti pothranjenosti. Broj gladnih se nakon nekoliko desetljeća u opadanju počeo povećavati. Godišnji porast gladnih osoba je preko 10 milijuna te se predviđa da će do 2030. biti gladno 840 milijuna ljudi. Praćenje drugog cilja održivog razvoja u kontekstu EU je usredotočeno na napredak u borbi s pothranjenosti, promicanju održive poljoprivrede i smanjenju negativnih učinaka poljoprivredne proizvodnje. Indikatori kojima se prati ostvarivanje cilja nulte stope gladi su: stopa pretilosti prema indeksu tjelesne mase, prihodi od poljoprivrednog faktora po godišnjoj radnoj jedinici, državna potpora poljoprivrednom istraživanju i razvoju, područja pod organskim uzgojem, harmonizirani pokazatelji rizika za pesticide prema skupinama aktivnih tvari, emisije amonijaka iz poljoprivrede, nitrat u podzemnoj vodi, procijenjena erozija tla vodom- područja pogođena jakom stopom erozije te indeks zajedničkih ptica prema vrstama.

- Dobro zdravlje i dobrobit

Cilj održivog razvoja je osigurati zdrav život za sve dobne skupine poboljšanjem zdravlja, zdravlja majki i djeteta, zaustavljanjem epidemija zaraznih bolesti te smanjenjem nezaraznih i mentalnih bolesti. Glavni preduvjet za postizanje ovih bolesti je pristup uslugama zdravstvene zaštite, zdravstvena zaštita reproduktivnog zdravlja te pristupačnost lijekovima i cjepivima za sve. Potrebna je podrška razvoju cjepiva i lijekova te povećano financiranje zdravstva i zdravstvene radne snage u zemljama u razvoju. Prije pandemije Corona virusa, postignut je značajan uspjeh i napredak za zdravlje milijuna ljudi. Pravilnom zdravstvenom skrbi produžen je životni vijek te je smanjena smrtnost majki i djece. Prepreke s kojima se danas susreću zdravstvene organizacije su uklanjanje novih bolesti i zdravstvenih problema. Zbog pandemije Corona virusa usporeno je pružanje zdravstvene zaštite u najugroženijim područjima. Učinkovitijim financiranjem zdravstvenog sustava može se omogućiti poboljšanjem sanitarnih i higijenskih uvjeta i povećanje pristupa liječnicima. Značajna pažnja posvećuje se omogućavanju zdravog života građanima uz pomno praćenje uzroka bolesti i smrti. Indikatori kojima se prati treći cilj održivog razvoja su: očekivano trajanje života pri rođenju, prema spolu, udio ljudi s dobrom ili vrlo dobrom percepcijom zdravlja prema spolu, prevalencija pušenja prema spolu, standardizirana stopa smrtnosti zbog tuberkuloze, HIV-a i hepatitisa prema vrsti bolesti, standardizirana stopa smrtnosti koja se može spriječiti i izliječiti, nezadovoljena potreba za liječničkim pregledom i njegom prema spolu, stopa pretilosti prema indeksu tjelesne mase, ljudi poginuli u nesrećama na radu, prema spolu, stanovništvo koje živi u kućanstvima s obzirom da pati od buke, prema statusu siromaštva, ljudi poginuli u prometnim nesrećama i izloženost zagađenom zraku.

- Kvalitetno obrazovanje

„Obrazovanje omogućuje socioekonomsku mobilnost i ključ je za bijeg od siromaštva.“ (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/education/>, 20. siječanj, 2021.). Održivi razvoj nastoji osigurati pristup pravednom i kvalitetnom obrazovanju u svim fazama života te povećati broj mladih koji imaju odgovarajuće vještine za zapošljavanje, dostojan posao i poduzetništvo. Cilj je ukloniti rodne i dohodovne razlike u pristupu obrazovanju te postići univerzalnu pismenost, matematičku pismenost te promicati održivi razvoj koji je presudan za neovisan, zdrav i održiv život. Za ubrzanje postupka pružanja kvalitetnog obrazovanja, potrebno je izgraditi i nadograditi obrazovne ustanove, povećati broj stipendija za visoko obrazovanje u zemljama u razvoju te povećati broj kvalificiranih učitelja. Trenutno petina djece ne pohađa školu dok polovica djece i adolescenata ne zna čitati te ne pozna matematičke operacije koje

poznaju njihovi vršnjaci. Kvaliteta obrazovanja smanjuje je uslijed pandemije, zbog zatvaranja škola. Praćenje napretka četvrtog cilja održivog razvoja provodi se putem indikatora: prerano napustili obrazovanje i osposobljavanje prema spolu, prerano napustili obrazovanje i osposobljavanje prema državljanstvu, tercijarno obrazovanje prema spolu, sudjelovanje u ranom odgoju i obrazovanju prema spolu, lošiji uspjeh u čitanju, matematici ili znanosti, stope zaposlenosti nedavnih diplomanata prema spolu te sudjelovanje odraslih u učenju prema spolu.

- Ravnopravnost spolova

Ravnopravnost spolova nužna je kao temelj mirnog i održivog svijeta. Peti cilj održivog razvoja je postizanje rodne ravnopravnosti ukidanjem svih oblika diskriminacije, nasilja i svih štetnih praksi protiv žena i djevojčica u javnoj i privatnoj sferi. Poziva na jednaka prava, priznavanje i vrijednost neplaćene njege i kućnog rada te pristup ekonomskim i prirodnim resursima, tehnologiji, osnovnim i financijskim uslugama i imovini te puno i učinkovito sudjelovanje i jednake mogućnosti za vodstvo na svim razinama političkog i ekonomskog odlučivanja za žene. Novim politikama i zakonima potrebno je promicati ravnopravnost spolova te ukloniti rodnu diskriminaciju te potaknuti osnaživanje žena. Djelovanjem organizacija sve više djevojčica pohađa školu, smanjuje se broj žena koje su prisiljene na brak u ranoj dobi, povećava se broj žena na vlasti te na rukovodećim pozicijama u tvrtkama. Još uvijek postoje diskriminirajući zakoni i norme. Svaka peta žena proživjela je neki oblik nasilja od strane svog partnera. Pandemija Corona virusa ima negativne učinke i na ovaj cilj. Brojnim ženama prijete gubitak posla te siromaštvo. Sve više žena izloženo je obiteljskom nasilju jer više vremena provode u svojim domovima.

Rodna ravnopravnost je usredotočena na napredak postignut u suzbijanju rodno uvjetovanog nasilja te na promicanje rodne ravnopravnosti u obrazovanju, zapošljavanju i vodećim pozicijama. Uspješnost ovog cilja mjeri se indikatorima: fizičko i seksualno nasilje nad ženama prema dobnim skupinama, razlika u plaćama u spolu u neprilagođenom obliku, jaz u zaposlenosti spolova, neaktivno stanovništvo prema spolu, broj žena u nacionalnim parlamentima i vladama, položaji žena na višim rukovodećim pozicijama, osobe koje su prerano napustile obrazovanje i osposobljavanje prema spolu te stope zaposlenosti nedavnih diplomanata prema spolu.

- Čista voda i sanitarije

Šesti cilj održivog razvoja poziva na osiguravanje pristupa sigurnoj i pitkoj vodi, sanitarijama i higijeni. Potrebno je poboljšati kvalitetu vode i učinkovitost korištenja vode te poticati održive

zahvate i opskrbu pitkom vodom. Zaštita i obnova ekosustava povezanih s vodom kao što su šume, planine, močvare i rijeke neophodna je za ublažavanje nedostatka vode kao i za pravilno upravljanje vodnim resursima. Potrebna je međunarodna suradnja da se zemljama u razvoju pomogne u aktivnostima i programima vezanim uz vodu i sanitaciju te njihovim upravljanjem. Veliki pomaci učinjeni su u pristupu čistoj vodi i sanitarijama u posljednjim desetljećima. Trenutno svaka treća osoba nema pristup čistoj vodi a dvije od pet osoba ne mogu oprati ruke jer nemaju pristup vodi i sapunu. Više od 10% svjetskog stanovništva nema toalet. Mnogi ljudi dobili su pristup pitkoj vodi kroz djelovanje brojnih organizacija, ali to je tek početak. Kroz trenutnu situaciju širenja virusa uviđa se važnost redovitog održavanja higijene. Veliki dio stanovništva ne može brinuti o vlastitoj higijeni koja je prvi korak pri sprječavanju širenja virusa. Indikatori za mjerenje uspješnosti ovog cilja su: stanovništvo koje u svom domaćinstvu nema ni kadu, ni tuš, ni unutarnji WC za ispiranje po statusu siromaštva, stanovništvo povezano s barem sekundarnim pročišćivanjem otpadnih voda, biokemijska potreba za kisikom u rijekama, nitrat u podzemnoj vodi, fosfat u rijekama, indeks iskorištavanja vode i kupališta s izvrsnom kvalitetom vode prema lokalitetu.

- Pristupačna i čista energija

Cilj održivog razvoja je osigurati pristup suvremenim energetskekim uslugama, poboljšati energetskeku učinkovitost i povećati udjel obnovljive energije u ukupnoj energiji. Zemlje trebaju olakšati pristup istraživanjima čiste energije te promovirati ulaganja u energetskeku infrastrukturu i tehnologiju čiste energije. Za napredak i proširenje infrastrukture te nadogradnju tehnologije za energetske usluge zemalja u razvoju neophodna je pojačana međunarodna suradnja. Električna energija uvodi se u siromašne dijelove svijeta. Razvijaju se obnovljivi izvori energije koji donose dobit i gospodarski rast. Tri milijarde ljudi nema pristup energiji ili je energija koju koriste nesigurna. Najveći broj stanovnika koji nema pristup energiji živi u Africi. Svake godine objavljuje se Izvješće o napretku u energiji kojim se prate podaci o pristupu energiji, energetskeku učinkovitosti te obnovljivoj energiji. Potrebno je raditi na smanjenju potrošnje energije, osiguravanju održive opskrbe energijom te poboljšanje pristupa pristupačnoj energiji. Ciljevi se prate sljedećim indikatorima: pristupačna i čista energija, primarna potrošnja energije, konačna potrošnja energije, finalna potrošnja energije u kućanstvu po stanovniku, energetskeku produktivnost, udio obnovljive energije u bruto finalnoj potrošnji energije po sektorima, ovisnost o uvozu energije po proizvodima, stanovništvo koje zbog statusa siromaštva ne može održati kućanstvo dovoljno toplim te intenzitet emisija stakleničkih plinova u potrošnji energije.

- Dostojanstven rad i ekonomski rast

Osmi cilj održivog razvoja prepoznaje važnost održivog gospodarskog rasta te visoku razinu ekonomske produktivnosti za stvaranje dobro plaćenih i kvalitetnih radnih mjesta kao i postizanje globalnog prosperiteta.

Nužno je pružiti mogućnosti za puno i produktivno zapošljavanje te rad svima. Trgovina ljudima, dječji rad te prisilan rad moraju se iskorijeniti. Radnička prava moraju se unaprijediti i poštovati. Potrebno je stvoriti priliku za mlade koji se ne školuju i ne zapošljavaju te im omogućiti priliku za obrazovanjem i zapošljavanjem, posebno u zemljama u razvoju. Ovaj cilj usredotočen je na napredak koji je postignut u promicanju održivog gospodarskog rasta, povećanju zaposlenosti te pružanju pristojnih radnih mogućnosti. Trenutna situacija izazvana pandemijom dovela je do zatvaranja brojnih djelatnosti i smanjenja proizvodnje. Porastom stope gubitka posla, polovica zaposlenih uplašena je za svoja radna mjesta. Prihodi u obiteljima su znatno smanjeni te je porastao broj siromašnih. Padom zaposlenosti smanjuje se gospodarski rast koji je bio u blagom porastu. Indikatori kojima se prati cilj dostojanstven rad i ekonomski rast su: realni BDP (bruto domaći proizvod) po stanovniku, udio ulaganja u BDP-u po institucionalnim sektorima, mladi ljudi koji se trenutno ne obrazuju a nisu zaposleni prema spolu, mladi ljudi koji se trenutno ne obrazuju a nisu zaposleni prema državljanstvu, stopa zaposlenosti prema spolu, stopa zaposlenosti prema državljanstvu, stopa dugotrajne nezaposlenosti prema spolu, ljudi poginuli u nesrećama na radu prema spolu, u radu sa stopom rizika od siromaštva, neaktivno stanovništvo zbog obveze skrbi o nekome te produktivnost resursa i domaća potrošnja materijala.

- Industrija, inovacije i infrastruktura

Cilj održivog razvoja 9 poziva na izgradnju infrastrukture koja će podržati održivi razvoj i dobrobit ljudi. Tehnološki napredak i inovacije važne su za pronalaženje rješenja za društvene, ekonomske i ekološke izazove. Ulaganje u znanost, znanstvena istraživanja, tehnološki razvoj i tehnološke sposobnosti bitni su za napredak održivog razvoja. Potrebno je osigurati pristup financijskim sredstvima za mala poduzeća te im omogućiti pristup informacijskim i komunikacijskim tehnologijama. Za uspjeh ovog cilja nužna je međunarodna suradnja s naglaskom na zemlje u razvoju. Razvojem i uvođenjem nove tehnologije olakšava se međunarodna trgovina te se postiže učinkovita uporaba resursa. Covid situacija smanjila je proizvodnju te prihode. Bilježe se poremećaji u opskrbi tržišta. Posljednjih godina porasla su ulaganja u istraživanje i razvoj te je gotovo cijela populacija pokrivena mobilnom mrežom.

Planovi za budućnost su razvoj infrastrukture koja je otporna na klimatske katastrofe i promjene. Indikatori kojima se prati napredak u jačanju istraživanja i razvoja i inovacija te promicanja održivog prometa su: bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj po sektorima, ljudski resursi u znanosti i tehnologiji, osoblje za istraživanje i razvoj po sektorima, prijave patenata Europskom uredu za patente, udio autobusa i vlakova u ukupnom putničkom prijevozu, udio željezničkog i unutarnjeg plovnog puta u ukupnom teretnom prijevozu i prosječne emisije CO₂ po kilometru iz novih osobnih automobila. .

- Smanjenje nejednakosti

Cilj smanjenje nejednakosti poziva na povećanje dohotka za siromašno stanovništvo te na smanjenje nejednakosti na temelju dohotka, spola, dobi, invaliditeta, rase, klase, etničke pripadnosti, vjere i prilika. Nejednakost se može smanjiti usvajanjem novih politika i zakona. Financijska tržišta i institucije zahtijevaju novu regulaciju i nadzor. Svrha ovog cilja je riješiti nejednakost među zemljama poticanjem razvojne pomoći i izravnih stranih ulaganja u regije kojima je potrebna najveća pomoć. Za zemlje u razvoju potrebno je osigurati provedbu načela posebnog i diferenciranog trgovinskog tretmana kao i njihovu zastupljenost u donošenju odluka u globalnim ekonomskim i financijskim institucijama. Ostvarivanje ovog cilja bitno je za olakšavanje sigurne i redovite migracije te smanjenje troškova migrantskih doznaka. Posljednjih desetljeća došlo je do postupnog smanjenja nejednakosti u pitanjima dohotka i povlaštenih trgovinskih statusa. Pandemija Covida produbljava nejednakosti. Najugroženije i najsiromašnije zajednice osjećaju ekonomske nejednakosti i probleme socijalne sigurnosti. Posljedice pandemije ogledaju se u svim ciljevima razvoja. Porastom nezaposlenosti i smanjenjem dohotka najugroženije zajednice postaju još ugroženije. Ravnopravnost spolova ne može se održati jer većinski posao gube žene, smanjuje se pristup zdravstvenoj zaštiti zbog pacijenata oboljelih od Covida koji trebaju pojačanu brigu, u porastu je obiteljsko nasilje, a majke se odlučuju ostaviti tek rođenu djecu. Svaka skupina ljudi ugrožena je na određeni način smanjenom zdravstvenom skrbi i smanjenom kvalitetom života. Sigurnost je sve slabija zbog migranata i širenja govora mržnje. Indikatori kojima se mjeri napredak ovog cilja su: BDP po stanovniku prilagođen kupovnoj moći, prilagođeni bruto raspoloživi dohodak kućanstava po stanovniku, relativni medijan jaza u riziku od siromaštva, raspodjela dohotka, udio prihoda siromašnog stanovništva, broj zahtjeva za azil, ljudi kojima prijete siromaštvo ili socijalna isključenost prema stupnju urbanizacije, ljudi kojima prijete siromaštvo zbog socijalnih transfera prema državljanstvu, osobe koje su prerano napustile obrazovanje i osposobljavanje

prema državljanstvu, mladi koji trenutno nisu zaposleni niti se školuju, prema državljanstvu i stopa nezaposlenosti prema državljanstvu.

- Održivi gradovi i zajednice

Održivi razvoj putem cilja održivih gradova i zajednica želi obnoviti i planirati gradove i naselja na način da svi stanovnici imaju iste mogućnosti i pristup osnovnim uslugama kao što su električna energija, stanovanje, prijevoz, zelene površine. Nastoji se poboljšati korištenje ljudskih naselja koja će potaknuti održivi razvoj, inovacije i političku koheziju te stvoriti osobnu sigurnost zajednice. Zaštita svjetske kulturne i prirodne baštine i održavanje pozitivnih ekonomskih, socijalnih i ekoloških veza između urbanih, prigradskih i ruralnih područja prioritet su ovog cilja održivog razvoja. Za ostvarivanje ovog cilja nužna je pojačana suradnja svih država članica kako bi se osigurala potpora najmanje razvijenim zemljama u izgradnji održivih gradova i zajednica. U svijetu se odvija proces urbanizacije koji će do 2030. smjestiti 60% stanovnika u gradove. Gradovi postižu visok ekonomski rast, čak 60% BDP-a ostvaruje se u gradovima kao i 70% emisija štetnih plinova. Većina resursa iskorištava se u gradovima. Urbanizacija doprinosi porastu broja stanovnika koji žive u siromašnim četvrtima, preopterećenosti infrastrukture i usluga, neplaniranom širenju gradove te onečišćenju zraka. Pandemija najteže pogađa siromašna i gusto naseljena mjesta. Procjenjuje se da će glad i smrtnost značajno porasti u gradovima. Indikatori kojima se mjeri održivi razvoj gradova i zajednica su: stopa prenatrpanosti prema statusu siromaštva, stanovništvo koje živi u kućanstvima i pati od buke, prema statusu siromaštva, broj stanovnika po naseljima, ljudi poginuli u prometnim nesrećama, izloženost zagađenim česticama zraka, stopa recikliranja komunalnog otpada, stanovništvo koje živi u stanu s krovom koji propušta ili truli, vlažnim zidovima, podovima ili temeljima ili trulim prozorima, prema statusu siromaštva, stanovništvo povezano s barem sekundarnim pročišćivanjem otpadnih voda, udio autobusa i vlakova u ukupnom putničkom prijevozu i stanovništvo koje izvještava o pojavi zločina, nasilja ili vandalizma na svom području, prema statusu siromaštva.

- Odgovorna potrošnja i proizvodnja

Održiva potrošnja i proizvodnja je cilj održivog razvoja koji poziva na veliku akciju u usvajanju održivih praksi i izvještavanju o održivosti od strane svih poduzeća u kojima će se provoditi održiva praksa nabave i racionalizacija potrošnje. Nužno je smanjiti uporabu materijala koji zagađuju okoliš i izvora energije koji nisu obnovljivi. Životni stil potrošača treba promijeniti u

održivi te razvijati održive tehnike i metode proizvodnje kao i potrošnje. Naglašava se važnost jačanja znanstvenih i tehnoloških kapaciteta u zemljama u razvoju te prelazak na održive obrasce potrošnje i proizvodnje. Planira se razvoj alata koji će pratiti utjecaj održivog razvoja na održivi turizam.

Prekomjerna potrošnja i proizvodnja pokreću globalnu ekonomiju i pozitivno utječu na gospodarski rast. Korištenje resursa za proizvodnju i potrošnju velike količine dobara negativno utječe na okoliš i kvalitetu života na planeti. Gospodarski napredak stavljen je ispred degradacije okoliša. Masovna proizvodnja dovela je do propadanja hrane. Trećina proizvedene hrane se baci. Održivim razvojem proizvodnje teži se smanjenju otpada kao i sigurnijem zbrinjavanju opasnog otpada. Nužne su promjene u korištenju energije, potrebno je koristiti energetske učinkovitije izvore energije. Pretpostavlja se da će do 2050. na Zemlji živjeti skoro 10 milijardi stanovnika. Ako potrebe stanovnika ostanu iste kao što su sada, za proizvodnju će biti potrebna količina resursa koja se može proizvesti na tri planeta veličine Zemlje. Neophodno je promicati održivu potrošnju i proizvodnju te gospodarski rast bez propadanja okoliša. Resurse je potrebno učinkovitije iskorištavati te zagovarati održivi način života koji se može ostvariti prelaskom na zelenu ekonomiju. Provođenjem ovih mjera smanjit će se stopa siromaštva. Indikatori kojima se prati odgovorna potrošnja i proizvodnja su: potrošnja opasnih kemikalija, produktivnost resursa i domaća potrošnja materijala, prosječne emisije CO₂ po kilometru iz novih osobnih automobila, kružna stopa upotrebe materijala, stvaranje otpada isključujući glavni mineralni otpad i opasnosti, bruto dodana vrijednost u sektoru roba i usluga u zaštiti okoliša i energetska produktivnost.

- Klimatske akcije

Cilj održivog razvoja je postupati prema Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih naroda o klimatskim promjenama te usavršiti djelovanje Zelenog klimatskog fonda. Zeleni klimatski fond dodjeljuje financijska sredstva zemljama za programe i projekte vezane uz klimu. Klimatskim akcijama želi se ojačati sposobnost prilagodbe zemalja na klimatske opasnosti i prirodne katastrofe. Mjere ublažavanja i prilagodbi na klimatske promjene uvode se u nacionalne strategije, politike i planiranje. Za što bolju uspješnost ovih mjera potrebno je poboljšati edukaciju svih osoba koje sudjeluju u tim postupcima te podići svijest o prilagodbi klimatskim promjenama. Klimatske promjene i svi njihovi utjecaji najviše pogađaju najsiromašnije i najranjivije skupine ljudi. Kapaciteti za planiranje i upravljanje klimatskim promjenama trebaju biti najveći u najmanje razvijenim zemljama.

2019. zabilježena je kao najtoplija godina kao i prošlo desetljeće. Klimatske promjene pogađaju svaku zemlju i svaki dio svijeta. Negativno utječu na živote ljudi i ekonomiju. Zbog pandemije i smanjenog broja putovanja, smanjeno je i zagađenje okoliša. Povratom na normalni način života zagađenje okoliša će se nastaviti. Potrebno je donijeti mjere koje će i nakon završetka pandemije smanjiti onečišćenja. Sporazumom u Parizu 2015. donesene su smjernice o jačanju sposobnosti svake zemlje da se nosi s utjecajima klimatskih promjena. Praćenje ovog cilja održivog razvoja usredotočeno je na napredak i napore u smanjenju klimatskih utjecaja i na potpore klimatskim akcijama. Uspješnost ovog cilja mjeri se sljedećim indikatorima: emisije stakleničkih plinova, intenzitet emisije stakleničkih plinova u potrošnji energije, ekonomski gubici povezani s klimom prema vrstama događaja, doprinos međunarodnoj obvezi od 100 milijardi USD za potrošnju povezanu s klimom, stanovništvo obuhvaćeno Sporazumom gradonačelnika za klimu i energiju, udio obnovljive energije u bruto finalnoj potrošnji energije po sektorima, prosječne emisije CO₂ po kilometru iz novih osobnih automobila i globalna srednja kiselost površine oceana.

- Život ispod vode

Uz čisti zrak, pitka voda je najvažniji resurs za život na Zemlji. More utječe na pitku vodu, klimatske promjene i padaline, hranu i zrak. Očuvanje oceana i njegova održiva upotreba jedan je od ciljeva održivog razvoja. Održivi razvoj oceana osigurava se zaštitom morskih i obalnih ekosustava te očuvanjem najmanje 10% obalnih i morskih područja. Prioritet održivog razvoja života ispod vode je smanjenje onečišćenosti mora, voda i utjecaja zakiseljavanja oceana. Za očuvanje voda i njihovo održivo korištenje potrebno je zabraniti prekomjerni ribolov i sve nelegalne ribarske prakse koje uništavaju život ispod vode kao i ukidanje subvencija za ribolov koje doprinosi prekomjernom iskorištavanju kapaciteta. Potrebno je povećati ekonomske koristi za male otočne države u razvoju i najmanje razvijene zemlje od održivog korištenja morskih resursa. Ulaganje u obrazovanje i znanstvene projekte te istraživanja morskih resursa i razvoj tehnologije potrebni su za očuvanje života ispod vode. Praćenje ovog cilja usredotočeno je na napredak postignut u unapređivanju zaštite mora, promicanju održivog ribolova i osiguravanju zdravih oceana. Uspješnost ovog cilja prati se indikatorima: površina morskih područja označenih Naturom 2000- ekološka mreža sastavljena od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i njihovih staništa, procijenjeni trendovi u biomasi ribljeg fonda u sjeveroistočnom Atlantiku, kupališta s izvrsnom kvalitetom vode prema lokalitetu i globalna zakiseljenost površine oceana. Biološka raznolikost najbitnija je za zdravlje ljudi i planeta a

direktno je ugrožavaju nesavjesno i prekomjerno korištenje resursa vode, zagađivanje i ispuštanje otrovnog otpada te zakiseljavanje vode.

- Život na zemlji

Održivi razvoj života na zemlji nastoji zaštititi, obnoviti i promovirati održivo korištenje kopnenih, vodenih i planinskih ekosustava i njihovo očuvanje. Za postizanje ovog cilja potrebno je uložiti velike napore i financijska sredstva. Očuvanje šuma sastoji se od održivog upravljanja njima, zaustavljanja krčenja šuma i borbu protiv dezertifikacije. Zemljišta koja su degradirana potrebno je obnoviti te zaustaviti gubitak biološke raznolikosti i zaštititi ugrožene vrste. Poziva se na podjelu koristi od korištenja genetskih resursa odnosno poljoprivrednih vrsti koje se koriste za prehranu, te na promicanje pristupa takvim resursima. Neophodno je smanjiti utjecaj stranih vrsta koje imaju loš utjecaj na kopneni i vodeni ekosustav. Priroda osigurava kisik i zaslužna je za vremenske uvjete i proizvodnju hrane. Ljudska aktivnost do sada je izmijenila 75% površine Zemlje. Životinje su protjerane u sve manje dijelove koji nisu iskorišteni, milijunima biljnih i životinjskih vrsti prijeti izumiranje. „Zdravlje ekosustava o kojima ovisimo i mi i sve druge vrste pogoršava se brže nego ikad prije, utječući na same temelje naših gospodarstava, egzistenciju, sigurnost hrane, zdravlje i kvalitetu života širom svijeta.“ (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/biodiversity/> 23.1.2021.) Zdravlje planeta utječe i na razvoj i širenje bolesti između ljudi i životinja. Održivi razvoj života na zemlji usredotočen je na poboljšanje ekosustava i usporavanje degradacije zemljišta i očuvanje biološke raznolikosti. Indikatori kojima se mjeri uspješnost ovog cilja su: udio šumske površine, površina kopnenih područja označenih kao Natura 2000, indeks brtvljenja tla, procjena erozije tla vodom- područja pogođena jakim stopom erozije, indeks zajedničkih ptica prema vrsti, indeks leptira travnjaka, biokemijska potreba za kisikom u rijekama i fosfat u rijekama.

- Mir, pravda i jake institucije

Održivi razvoj se zalaže za miroljubiva i inkluzivna društva koja će se temeljiti na poštivanju svih ljudskih prava, zaštiti najugroženijih, vladavini zakona i dobrom upravljanju na svim razinama. Sukobi, nemiri, nesigurnosti, slabe institucije i loš zakonski sustav neke su od prijetnji pravdi. Trenutno preko 70 milijuna ljudi bježi od svojih domova zbog ratova, sukoba i nemira. Svako četvrto dijete nije službeno zabilježeno te ne može ostvariti svoja prava. Brojni borci za pravdu su pogubljeni ili su nestali. Institucije moraju biti transparentne, učinkovite i odgovorne te svojim djelovanjem promovirati nediskriminatorne zakone i politike. Djelovanje institucija

zasnovano je na borbi protiv korupcije, podmićivanja i organiziranog kriminala. Nasilje u svim oblicima, terorizam i kriminal moraju se priječiti. Cilj mira, pravde i jakih institucija poziva na odgovorno, uključivo, participativno i reprezentativno donošenje odluka. EU se fokusira na napredak koji je postignut u osiguravanju mira i sigurnosti svih građana, promicanje pristupa pravdi i vraćanju povjerenja u institucije s posebnim naglaskom na zemlje u razvoju i njihove institucije. Indikatori kojima se mjeri uspješnost ovog cilja su: standardizirana stopa smrtnosti zbog ubojstava prema spolu, stanovništvo koje izvještava o pojavi zločina, nasilja ili vandalizma na svom području prema statusu siromaštva, ukupni rashodi opće države za pravne sudove, percipirana neovisnost pravosudnog sustava, indeks percepcije korupcije i stanovništvo s povjerenjem u institucije EU po institucijama .

- Partnerstva

Posljednji cilj je revitalizirati partnerstvo za održivi razvoj. Poziva se na univerzalni, otvoreni, nediskriminirajući i pravedan multilateralan trgovački sustav. Sustav mora biti zasnovan na pravilima WTO-a – Svjetske trgovinske organizacije. Najmanje razvijenim zemljama na tržištu potrebno je omogućiti primjenu bescarinskog i beskvotnog pristupa tržištu, što znači da razvoj njihove trgovine neće biti ometan plaćanjem carine i raznim kvotama koje bi ograničavale količinu prodaje, odnosno izvoza. Naglašena je važnost globalne makroekonomske stabilnosti te potpore zemljama u razvoju za postizanje dugoročne održivosti. Zemljama u razvoju potrebno je pomoći i omogućiti dostupnost statističkim podacima koji su kvalitetni te osmisliti nove mjere za njihov napredak. Uspješan razvojni program zahtijeva partnerstva na globalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini - koja se temelje na načelima i vrijednostima te na zajedničkoj viziji i zajedničkim ciljevima koji u središte stavljaju ljude i planet. Jačanje globalnog partnerstva i poboljšanje financijskog upravljanja EU mjeri se indikatorima: službena pomoć za razvoj kao udio u bruto nacionalnom dohotku, financiranje zemalja u razvoju iz izvora financiranja EU, uvoz EU iz zemalja u razvoju prema dohodovnim skupinama zemalja, bruto dug opće države i udio poreza na okoliš u ukupnim poreznim prihodima (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/globalpartnerships/10.ožujak> 2021.), (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators>, 1. ožujak, 2021.)

3. ODRŽIVI TURIZAM

Turistički razvoj odvija se kao masovna društveno-ekonomska pojava. Brojni znanstvenici pokušali su utvrditi zašto se turizam razvija tolikom brzinom. Proces urbanizacije doveo je do razvoja industrije, gradova, poslova i povećanja životnog standarda. Novi poslovi omogućili su ljudima više slobodnog vremena i višak novčanih sredstava za odlazak na putovanje. Glavni motivi za odlazak na putovanje u procesu urbanizacije bili su bijeg od gradske buke i stresa. Odlazak na odmor olakšao je razvoj željeznice koja je omogućila masovna, povoljna i udobna putovanja. Veliki broj ljudi u radničkoj klasi mogao je sebi priuštiti odlazak na turističko putovanje. Turistički razvoj je u prošlom stoljeću počeo bilježiti veliki rast. Dinamični rast turističke potražnje u početku je imao samo pozitivne reakcije. Nakon nekoliko desetljeća masovnog turizma uviđa se da ovakav način turističkog razvoja nije dugoročno održiv te da će ostaviti velike posljedice za destinacije.

Veliki broj ljudi putovanje više ne smatra samo željom i luksuzom, već potrebom i životnim stilom. Predviđa se da će i u budućnosti turizam rasti jer sve više ljudi sebi može priuštiti i nekoliko odmora i putovanja tijekom godine. Zbog velikog broja ljudi koji putuju i koji će početi putovati ne može se smanjiti masovnost turizma. Masovni turizam mijenjat će strukturu i oblik te će se prilagođavati tržištu, ali će uvijek biti prisutan. Turistički razvoj se zbog svoje dugoročne održivosti usmjerava održivom razvoju. Načela održivog razvoja turizma teže očuvanju biološke raznolikosti i održivom korištenju resursa. Razvoj turizma potrebno je planirati te uključiti lokalnu zajednicu i dionike turističke ponude.

3.1. Načela održivog turizma

Dinamika rasta turističkog prometa prati se od sredine 20. stoljeća. Glavno obilježje suvremenog turizma bila je njegova neslućena masovnost. Zbog toga turizam dobija atribut masovni turizam i u njegovim počecima taj termin je imao samo pozitivno značenje. Masovni turizam donio je i negativne promjene koje su se očitovale u prometu, prostoru i okolišu, te je 70-ih godina dobio negativnu konotaciju. Većina znanstvenika uviđala je samo negativne strane turizma i smatrala je da se treba boriti protiv takvog oblika turizma. Boris Vukonić, profesor i dekan Ekonomskog fakulteta u Zagrebu je upozorio da su takvi stavovi pogrešni i da se turizmu ne mogu pripisati samo negativna obilježja jer masovni turizam ima i pozitivne

osobine i posljedice. Suvremeni se turizam manifestira i u drugim oblicima kod kojih su jednako zabilježeni negativni učinci (bilo na okolinu, bilo na turiste, bilo na čitav turistički fenomen), a koji ne nose proskibirano masovno obilježje. Zbog toga se ne može prihvatiti gledište koje masovni turizam izjednačuje s pojmom negativnog oblika turizma (Čavletk et al., 2011.).

Pojam koji se suprotstavlja pojmu masovnog turizma je alternativni turizam. Svrha pojave ovog oblika turizma bila je upozoriti na nužne promjene u svjetskom turizmu. Potrebno je pronaći alternativne sadržaje i ponašanja u turizmu da se turizam unaprijedi. Kvalitetne promjene su promjene u sustavu konkurentnosti na tržištu. Strategija masovnosti, koju karakterizira rast potražnje baziran na jednostavnom i jeftinom proizvodu koji osigurava velik fizički obujam prometa počinje zamjenjivati strategija diverzifikacije proizvoda. Dotadašnja ponuda koja se bazirala na formuli 3S- *sun, sea and sand*, odnosno sunce, more i pijesak više nije dovoljna za razvoj turizma koji će koristiti destinaciji. Strategijom diverzifikacije turističkog proizvoda osigurava se turistički proizvod koji je prilagođen specifičnim željama i očekivanjima potrošača u turizmu. U fokus interesa stavljaju se motivi koji ljude pokreću na turistička putovanja pa se razvojna koncepcija turizma u turističkim destinacijama usmjerava na zadovoljenje specifičnih potreba užeg segmenta potrošača na tržištu koji je homogen s obzirom na svoj posebni interes (Čavletk et al., 2011.). Glavna teza kontinuiranog razvoja koja neće neprimjereno oštetiti prirodni i sociokulturni okoliš, ideja je održivog turizma koja se pojavila kao prioritet u sektoru turizma sredinom 90-ih (Weaver, Butterworth-Heinemann, 2010.). Kao rješenje problema masovnog turizma i prelazak na održivi turizam, krajem prošlog stoljeća počinje se spominjati pojam specifični oblici turizma. Specifični oblici turizma dobili su ime prijevodom pojma *special interest tourism* te su poznati i kao selektivni oblici turizma. Turistički razvoj orijentiran na specifične oblike turizma neće odmah dovesti do razvoja turizma koji će optimalno raspolagati svim resursima destinacije. Betty Weiler, znanstvenica iz područja turizma, zaključila je da turisti ne dolaze u destinaciju da bi se u njoj ponašali odgovorno, nego iz želje da zadovolje svoje specifične interese. Specifične oblike turizma moguće je definirati kao posebnu skupinu turističkih kretanja koja su uvjetovana određenim, dominantnim turističkim motivom koji turističkog potrošača pokreće na putovanje u destinaciju čija je turistička ponuda sadržajima prilagođena ostvarenju doživljaja vezanih uz dominantni interes tog potrošača (Čavletk et al., 2011.). Razvojem specifičnih oblika turizma zasnovanih na prirodnim i društvenim resursima moguće je pružiti kvalitetniju uslugu koja neće iscrpiti sve resurse destinacije. Turizam danas za većinu ljudi postaje životni stil i

pretpostavlja se da će u budućnosti poprimiti oblik masovnog turizma. Nužno je prihvatiti masovni turizam kao fenomen koji će mijenjati strukturu i oblik te se prilagođavati zahtjevima tržišta.

Razvoj turizma koji će u potpunosti uzimati u obzir trenutne i buduće ekonomske, socijalne i ekološke utjecaje i obraćati se potrebama posjetitelja, industrije, okoliša i zajednice domaćina naziva se održivi razvoj turizma. Smjernice za održivo upravljanje razvojem turizma mogu se primijeniti u svim vrstama turizma, u svim turističkim odredištima te u svim turističkim granama. Načela održivosti potrebno je primijeniti na okolišne, ekonomske i sociokulturne aspekte razvoja turizma. Ravnoteža ovih aspekata jamči dugoročnu održivost (<https://www.unwto.org/sustainable-development>, 15. ožujak, 2021.). Održivi razvoj turizma optimalno iskorištava resurse okoliša koji su ključni element razvoja turizma i održava bitne ekološke procese koji pomažu očuvanju prirodne baštine i njene biološke raznolikosti. Poštivanje sociokulturne autentičnosti zajednice domaćina, očuvanje prirodnog i kulturnog nasljeđa i tradicionalnih vrijednosti doprinosi međukulturnom razumijevanju i toleranciji. Održivi razvoj turizma osigurati će održivo i dugoročno gospodarsko poslovanje koje će pružati ekonomske koristi svim dionicima te ih pravedno rasporediti. Stanovnici zajednice u kojoj se odvija održivi turizam imaju mogućnosti stabilnog zapošljavanja, mogućnosti dohotka i sve socijalne usluge koje su nužne za život. Održivim razvojem turizma u zajednici doprinosi se smanjenju siromaštva.

Do početka prošlog desetljeća turizam se razvijao stihijski. Poslovanje u turizmu baziralo se na profit i rast koji nema ograničenja. Ulazak na turističko tržište imao je vrlo malo zapreka i svega nekoliko ograničenja i regulatornih zahtjeva u vezi s okolišem. Sve turističke organizacije djelovale su po Dawkinovom principu, slijedile su vlastite interese. Organizacije nisu činile znatne promjene u svom načinu poslovanja, osim u slučajevima kao odgovor na pritisak vanjskih čimbenika koje nisu mogle izbjeći. Međunarodni turizam došao je do faze razvoja u kojoj su svi dionici bili motivirani brzim profitom i maksimalnim iskorištavanjem prirodnih resursa. Ponašanja lokalnog stanovništva, organizacija, gospodarstvenika i vlada nisu se razlikovala. Nastavak ovakvog ponašanja nije bio dugoročno održiv te je bilo potrebno donijeti strategiju za rješavanje problema turizma (Čavleć et al., 2011.).

Turistička briga i Svjetski fond za prirodu 1991. objavili su 10 principa održivog turizma. Principi održivog turizma su (<https://tourismnotes.com/sustainable-tourism/>, 1. travanj, 2021.):

- Održiva upotreba resursa- Očuvanje prirodnih, društvenih i kulturnih resursa nužno je za dugoročnu održivost. Brojne destinacije posjeduju resurse koji privlače veliki broj posjetitelja. Svaka turistička destinacija mora odgovorno pristupiti ovom problemu i zaštititi svoje resurse. Ograničavanjem broja posjetitelja i njihovim pravilnim raspoređivanjem smanjiti će se štetni utjecaji na turističke atrakcije. Prirodni resursi štite se od zagađenja i prekomjerne iskorištenosti. Voda, zrak i tlo su nužni za zdrav život. Prekomjernim razvojem turizma dolazi do degradacije tla koje je važni izvor minerala i plodne zemlje. Drvna industrija bilježi veliki rast porastom turizma. Proizvodnjom namještaja, papira, drva za ogrjev i suvenira uništavaju se šume koje su stanište životinjama. Ispuštanje otpadnih voda i kanalizacije kao i plastika koja završava u oceanima čine nemjerljivu štetu morskom ekosustavu. Onečišćenje zraka prisutno je u svim većim gradovima. Brojnim zakonskim regulativama donesena su ograničenja koja uspješno djeluju na smanjenje onečišćenja zraka.
- Smanjenje pretjerane potrošnje i otpada- Porastom broja turista i ubrzanim razvojem turizma povećala se količina otpada koji nastaje. Turizam nepovratno uništava ekosustav, a destinacije ne pronalaze rješenja za smanjenje i pravilno odvajanje otpada. Problem odlaganja otpada postaje sve veći. Gradovi su iscrpili svoja odlagališta otpada a manja mjesta ne žele ili ne mogu preuzeti njihov otpad. Plastika je materijal koji je vrlo jeftin za proizvodnju i nalazi se svugdje oko nas. Nemoguće je kontrolirati potrošnju plastike i njeno pravilno zbrinjavanje. Zbog sve veće prisutnosti plastike dolazi do smrti brojnih životinja kao i do uništenja ekosustava na kopnu i u vodi. Potrebno je raditi na boljim planovima gospodarenja otpadom.
- Održavanje biološke raznolikosti- Biološka raznolikost nužna je za očuvanje biljnog i životinjskog svijeta kao i za zdravlje ljudi. Turizam ima veliki utjecaj na očuvanje biološke raznolikosti. Prekomjerno korištenje prirodnih resursa uništava šume i vodu i život u njima. Prekomjernom izgradnjom i korištenjem drva uništavaju se staništa brojnim životinjama. Zagađenje vode i života u vodi događa se razvojem krizing turizma. Kruzeri se nazivaju i plutajućim ekološkim katastrofama jer ispuštaju velike količine otpada i otpadnih voda u more. Očuvanje biološke raznolikosti može se postići uz ograničavanje korištenja resursa i regulaciju otpada.
- Integriranje turizma u planiranje- Razvoj turizma potrebno je uvrstiti u nacionalne i lokalne strategije razvoja i strateškog planiranja. Razvojni planovi usmjeravaju razvoj turizma sukladno potencijalu i ograničenjima destinacije. Pravilnim planiranjem

razvoja destinacije postiže se održivi turizam koji neće koristiti resurse destinacije više nego što je potrebno. Na strategijama razvoja turizma rade stručnjaci koji su upoznati s mogućnostima razvoja. Najbitniji dijelovi svake strategije su unapređenje infrastrukture, prostorno planiranje, zaštita okoliša, unapređenje kvalitete života, razvoj partnerstva i međusektorska suradnja. Razvojem strategija sprječava se stihijski razvoj i gradnja i prekomjerno korištenje resursa.

- Podrška lokalnim gospodarstvima- Lokalna gospodarstva posjeduju veliki potencijal za razvoj u turističkoj destinaciji. Mali poduzetnici koji se bave pružanjem usluga smještaja, ugostiteljskih usluga, prijevoza, proizvodnjom hrane i pića, suvenira, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, organizatori izleta i turistički vodiči zajedno mogu kreirati paket usluga koja će turistima pružiti sve što im je potrebno za savršen odmor. Povezivanjem usluga koje pružaju mali poduzetnici u destinaciji pomaže se očuvanju tradicije, okoliša i održivom razvoju turizma.
- Uključivanje lokalnih zajednica- Lokalne zajednice su zajednice ljudi koji žive na istom području i imaju zajedničke životne potrebe. Nastale su s ciljem poboljšavanja života ljudi u određenom mjestu. Lokalne zajednice imaju veliki utjecaj na razvoj turizma. Za kvalitetan razvoj turizma potrebno je zadovoljiti potrebe turista, lokalne zajednice i nositelja turističke ponude. Potrebe turista, lokalne zajednice i nositelja ponude ne smiju ugrožavati okoliš.
- Savjetovanje s dionicima i javnošću- Planiranje turističkog razvoja na lokalnoj razini treba biti temeljeno na općim razvojnim ciljevima i prioritetima koje određuje lokalno stanovništvo. (Dulčić i Petrić, 2001.) Potrebno je stvoriti ravnotežu između želja i potreba turista, lokalnog stanovništva, nositelja turističke ponude i zaštite okoliša. Prilikom pokretanja turizma u nekom području potrebno je upoznati sve dionike i javnost s načinom na koji će se turizam razvijati. Lokalna zajednica mora biti uključena u donošenje odluka od samog početka i biti upoznata sa svim utjecajima koje turizam može imati na život zajednice. Održivi turizam razvija se uključivanjem svih dionika u planiranje i razvoj.
- Osoblje za izobrazbu- Poboljšanje turističkog proizvoda ostvaruje se ulaganjem u poboljšanje usluga i dodatnim obukama zaposlenih. Zaposlenici moraju biti visoko stručni u svom području rada kako bi turistima pružili najkvalitetniju moguću uslugu. Posao u turizmu je težak i stresan. Uspješnost turizma ovisi o zaposlenicima jer njihovo zadovoljstvo i ljubaznost uljepšava odmor turistima. Osim visokog obrazovanja u

obrazovnim ustanovama, nositelji turističke ponude svoje zaposlenike educiraju na brojnim obukama, tečajevima i akademijama. Organizirana je konferencija „Može li hrvatski turizam 365“ i uz rasprave brojnih vrhunski stručnjaka donesen je zaključak da će razvoj destinacije i novih proizvoda i podizanje kvalitete poslovanja imati pozitivan učinak na kadrove. Poslovi će postati sigurniji dok će edukacije i usavršavanja biti obvezni.

- Odgovorni marketing turizma- Svrha odgovornog marketinga u turizmu je pružiti turistima potpune informacije i povećati razinu odgovornosti. Turisti trebaju razviti odnos poštovanja prema destinaciji u kojoj borave i poštovati prirodne, kulturne i društvene resurse.
- Poduzimanje istraživanja- Za uspješan razvoj održivog turizma nužno je kontinuirano istraživati i pratiti turističke podatke. Učinkovitom analizom podataka moguće je riješiti nastale probleme ali i spriječiti nove. Kvalitetna istraživanja donose prednosti destinaciji, potrošačima i razvoju turizma.

Razvoj svake turističke destinacije uz pridržavanje navedenih načela održivog turizma donijeti će pozitivne pomake. Turizam se može razvijati i uz očuvanje resursa, prirodne, kulturne i društvene baštine i biološke raznolikosti. Turizam koji svoj razvoj planira, istražuje i razvija u suradnji s lokalnom zajednicom dugoročno je održiviji od turizma koji se stihijski razvija. Poduzetnici i nositelji ponude mogu ostvarivati profite i uz odgovorni razvoj turizma. Održivi razvoj u svoje djelovanje uključuje i mala poduzeća u destinaciji i tako stvara krug održivosti.

3.2. Ciljevi održivog turizma

Richard Butler, profesor na Sveučilištu u Glasgowu, opisao je ekološki održivi turizam kao turizam koji se razvija i održava u nekom području (zajednici, okolišu) na takav način i u takvom opsegu da postaje održiv kroz beskonačno vrijeme i ne degradira ili mijenja okoliš (ljudski ili fizički) u kojem postoji, do te mjere da zabranjuje uspješan razvoj i dobrobit drugih aktivnosti ili procesa. Koncept održivog razvoja iz Brutlanda definira održivi razvoj turizma kao koncept potreba. Koncept sadržava dvije vrste potreba, potrebe posebno siromašnih i potrebu za zadovoljenjem sadašnjih i budućih potreba. Za uspješan održivi razvoj potrebno je naslijeđenu količinu ekologije i okoliša, odnosno zemlje, vode i zraka prepustiti sljedećoj

generaciji u jednakom ili boljem stanju (<https://tourismnotes.com/sustainable-tourism/>, 15. ožujak, 2021.).

Svjetska turistička organizacija objavila je publikaciju Učiniti turizam održivijim, vodič za stvaraoce politika. Publikacija definira i opisuje 12 ciljeva održivog turizma.

Ciljevi održivog turizma su (<http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534>, 7. travnja, 2021.) :

- **Ekonomska održivost-** Održivi ekonomski razvoj predstavlja razvoj koji ne troši prirodne resurse više nego što ih zemlja može proizvesti. Turističke destinacije usmjeravaju svoj razvoj prema održivom jer tako mogu dugoročno napredovati i ostvarivati profite.
- **Boljitak lokalne zajednice-** Cilj održivog turizma je i maksimizirati doprinose turizma u gospodarskom napretku destinacije. Potrošnju turista u destinaciji potrebno je preusmjeriti u razvoj iste destinacije. Poboljšanjem infrastrukture i sadržaja u destinaciji poboljšava se kvaliteta života domicilnog stanovništva i budućih posjetitelja.
- **Kvaliteta radnih mjesta-** Kada se odgovorno planira i njime se upravlja, turizam je pokazao svoju sposobnost da podrži otvaranje novih radnih mjesta, promiče uključivu socijalnu integraciju, štiti prirodnu i kulturnu baštinu, čuva biološku raznolikost, generira održivu egzistenciju i poboljšava dobrobit ljudi. Kako sektor bilježi strašan rast, ključni su kolektivni naponi kako bi se osigurala njegova dugoročna održivost (<https://www.unwto.org/sustainable-development>, 7. travnja, 2021.).
- **Društvena pravednost-** Prihodi od turizma doprinose društvenom i gospodarskom razvoju zemlje. Cilj održivog turizma je pravedno rasporediti prihode koji su ostvareni u destinaciji i povećati prilike, prihode i usluge koji se pružaju stanovnicima. Pravednom raspodjelom sredstava pružaju se prilike za korištenje usluga osobama koje ih same ne bi mogle priuštiti.
- **Zadovoljstvo posjetitelja-** Posjetitelji se u destinaciji moraju osjećati sigurno, zadovoljno i ispunjeno. Zadovoljni posjetitelji ponovo se vraćaju u destinaciju i preporučuju svojim prijateljima da posjete istu. Sve osobama se mora pružiti isto iskustvo bez diskriminacije.
- **Lokalno upravljanje-** Lokalne zajednice predstavljaju bitan faktor u planiranju i razvoju turizma. Stanovnicima određenog područja treba dati pravo glasa pri donošenju odluka. Doxeyev indeks ili indeks iritiranosti mjeri stavove lokalnog stanovništva o turistima.

Četiri faze koje postoje su: euforija, apatija, iritiranost i antagonizam. Poštivanjem želja i zahtjeva lokalnog stanovništva povećava se njihovo zadovoljstvo i poboljšava odnos prema posjetiteljima. Turistički razvoj u destinaciji koji izaziva apatiju, iritiranost i antagonizam nije dugoročno održiv.

- Blagostanje zajednice- Turističke prihode koje destinacija ostvari treba koristiti za održavanje i povećanje kvalitete života u istoj destinaciji. Svim društvenim strukturama mogu se poboljšati uvjeti života pristupom resursima, pogodnostima i sustavima održavanja života. Zajednica ne smije dopustiti društvenu degradaciju.
- Kulturno bogatstvo- Povijesno nasljedstvo jedan je od bitnih motiva za turistička putovanja i potrebno ga je poštivati, očuvati i poboljšati. Tradiciju, autentične kulture i osebnost destinacije treba njegovati, poštivati i promovirati. Turistički razvoj ne smije ostaviti štetne posljedice na nasljeđe. Cilj održivog turizma je sačuvati sve prirodne i kulturne atrakcije za buduće generacije.
- Fizički integritet- Održivi turizam potiče održavanje i poboljšavanje kvalitete krajolika. Razvoj kapaciteta turističke ponude, odnosno izgradnja smještajnih i ugostiteljskih objekata te područja oko turističkih atrakcija ne treba degradirati kvalitetu urbanog i kulturnog krajolika.
- Biološka raznolikost- Razvoj održivog turizma ne smije ugrožavati prirodna područja i staništa te biljni i životinjski svijet. Lokalna zajednica treba biti primjer očuvanja prirode koji će slijediti i turisti prilikom svog boravka. UNWTO želi doprinijeti razumijevanju odnosa između turizma i biološke raznolikosti i procijeniti na koji način turizam može pridonijeti zaštiti biološke raznolikosti te ojačati svoju ulogu kao glavnog resursa za turistički razvoj destinacije (<https://www.unwto.org/sustainable-development/biodiversity>, 7. travnja, 2021.).
- Učinkovito korištenje resursa- Za rad i razvoj turističkih objekata i pružanje turističkih usluga potrebni su brojni prirodni resursi. Minimalnim korištenjem rijetkih i neobnovljivih izvora u turističkim destinacijama doprinosi ekološkoj održivosti.
- Čistoća okoliša- Održivi razvoj turizma postiže se smanjenjem zagađenja zraka, vode i zemlje. Turistička poduzeća i posjetitelji proizvode velike količine otpada koje je potrebno smanjiti i reciklirati u što većoj mjeri.

Održivi razvoj turizma zahtijeva informirano sudjelovanje svih relevantnih dionika, kao i snažno političko vodstvo kako bi se osiguralo široko sudjelovanje i postizanje konsenzusa. Postizanje održivog turizma kontinuiran je proces i zahtijeva stalno praćenje

utjecaja, uvođenje potrebnih preventivnih i / ili korektivnih mjera kad god je to potrebno. Održivi turizam također treba održavati visoku razinu turističkog zadovoljstva i osigurati značajno iskustvo turistima, podižući njihovu svijest o pitanjima održivosti i promičući među njima prakse održivog turizma (<https://www.unwto.org/sustainable-development>, 7. travnja, 2021.).

Turizam je jedan od najbrže rastućih dijelova gospodarstva i pruža veliki doprinos na ekonomski rast, stvaranje radnih mjesta, povećanje bogatstva, zaštitu okoliša i smanjenje siromaštva. Dobro osmišljen i upravljani turizam može pomoći u očuvanju prirodne i kulturne baštine, osnažiti gospodarstvo zemlje i razvoj destinacije. Razvoj trgovine, međukulturalno razumijevanje i mir samo su neki od pozitivnih učinaka razvoja turizma. Povećan broj ljudi koji putuju u zemlji i inozemstvu stvara pritisak na razinu emisije stakleničkih plinova, ekonomska istjecanja, upravljanje resursima i na lokalne zajednice i kulturna dobra. Snažnim partnerstvima i odlučnom akcijom svih dionika u turizmu mogu se iskoristiti pozitivni doprinosi turizma za održivi razvoj i ublažiti njegove štetne učinke (Tourism and the Sustainable Development Goals- Journey to 2030, UNDP i UNWTO)

Održivi razvoj treba postati zajednička odgovornost jer se uloga turizma u postizanju 17 ciljeva održivog razvoja može znatno povećati. UNWTO UNDP i UN System imaju ulogu promicanja akcija i planova te ohrabrivanja dionika u realizaciji ciljeva iz Agende 2030. Turizam ima puni potencijal za prelazak na održivi razvoj prateći ciljeve održivog razvoja. 2017. je proglašena Međunarodnom godinom održivog turizma. Na 22. Generalnoj skupštini UNWTO-a donesena je deklaracija „Chengau deklaracija o turizmu i održivom razvoju- Razvojni ciljevi“. UNWTO i UNDP s drugim partnerima ulažu zajedničke napore za izgradnju znanja i osnaživanje i nadahnuće svih turističkih dionika da poduzmu potrebne mjere za prelazak na održivi turistički razvoj za koji je potrebno uskladiti politike poslovanja i ulaganja u ciljeve održivog razvoja. (Tourism and the Sustainable Development Goals- Journey to 2030, UNDP i UNWTO)

Turizam i ciljevi održivog razvoja

Prema UNDP I UNWTO ciljevi održivog razvoja turizma su : (Tourism and the Sustainable Development Goals- Journey to 2030, UNDP i UNWTO)

- Kraj siromaštva u svim oblicima i svugdje – Turizam stvara prihode i nove poslove na lokalnoj razini i na razini zajednice i može ga se povezati sa strategijama smanjenja siromaštva i poduzetništvom. Zaposleni u nekim dijelovima turističke ponude ne moraju biti visoko obrazovani i to pogoduje zapošljavanju osjetljivijih skupina u društvu- žena i mladih. Tvrtke i društveno odgovorno poslovanje u ostvarenju ovog cilja pomažu stalnom obukom zaposlenih, suradnjom u edukaciji, upravljanjem različitostima i dodatnim pogodnostima poput donacija za obrazovanje, siromašne i ljudska prava. Odgovornim ulaganjem, lokalnim zapošljavanjem, kupnjom od lokalnih stanovnika i poštenom trgovinom potiče se gospodarski razvoj zajednice i smanjenje siromaštva.
- Kraj gladi, postizanje sigurnosti hrane i promicanje održive poljoprivrede – Održiva poljoprivreda može se postići preusmjeravanjem cijele proizvodnje za potrebe hotela i ugostiteljskih objekata i prodavanjem domaćih proizvoda turistima. Agroturizam je nedovoljno razvijen i može pridonijeti novim prihodima u zajednici uz poboljšanje turističkog iskustva. Ovaj cilj razvija lokalnu i zdravu kupovinu i zalaže se za održavanje sajмова s domaćim proizvodima. Potrebno je uključiti lokalnu zajednicu u razvoj poljoprivrede i kupovinu proizvoda. Razvoj poljoprivrede ne smije ugroziti ekosustav i staništa životinja.
- Osigurati zdrav život i promovirati blagostanje za sve u svim godinama- Prihodi od poreza u turizmu mogu se reinvestirati u zdravstvene usluge, poboljšanje zdravlja majki, smanjenje smrtnosti djece i sprječavanje bolesti. Naknade naplaćene turistima u zaštićenim područjima mogu pomoći poboljšanju zdravstvenih usluga. Akcije za ostvarivanje ovog cilja su programi zdravstvene prevencije, borba protiv seksualnog turizma, zdravlja i svijesti o katastrofama i donacije. Nužno je pružiti zdravstvenu sigurnost svima.
- Osigurati inkluzivno, pravedno i kvalitetno obrazovanje, promovirati cjeloživotno učenje za sve- Turizam ima potencijal za promoviranje inkluzivnosti, odnosno uključivanja svih skupina u obrazovanje. Vješta i obrazovana radna snaga presudna je za turistički razvoj. Turistički sektor pruža prilike za zapošljavanje mladih, žena i osoba s posebnim potrebama kojima se pruža mogućnost obrazovanja. Zaposlenima je potrebno omogućiti profesionalni razvoj i treninge, ujediniti se i surađivati u njihovom obrazovanju, educirati ih o kulturi i nasljeđu.

- Postići ravnopravnost spolova i osnažiti žene i djevojke- Osnaživanje žena postiže se osiguravanjem poslova i dohotka od turizma. Turizam može biti alat koji će u potpunosti angažirati žene u svim aspektima društva. Ravnopravnost žena postiže se upravljanjem različitostima, kampanjama i donacijama i nediskriminirajućim pravilima pri zapošljavanju žena.
- Osigurati dostupnost i održivo upravljanje vodom i kanalizacijom za sve- Razvoj i ulaganje u komunalne usluge i pristup vodi, higijeni i kanalizaciji je preduvjet za turistički razvoj. Učinkovitom uporabom vode u turizmu, kontrolom onečišćenja i tehnološkom učinkovitosti štiti se najdragocjeniji prirodni resurs. Ostvarenju ovog cilja pomažu nove tehnologije i oprema, programi prevencije za sigurnost i zdravlje, standardi i certifikati te angažman zajednice.
- Osigurati pristup pristupačnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve- U turističkom poslovanju intenzivno se koristi energija i postoji prostor za povećanje udjela obnovljive energije u poslovanju. Ulaganjem u čiste izvore energije, turizam može pomoći smanjenju stakleničkih plinova, ublažavanju klimatskih promjena i doprinijeti pristupu energiji za sve. Ovaj cilj ostvaruje se putem nove tehnologije i opreme, programima prevencije za sigurnost i zdravlje, standardima i certifikatima te angažmanom zajednice.
- Promovirati inkluzivni i održivi ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve- Turizam predstavlja trgovinu uslugama i trenutno je jedan od četiri sektora gospodarstva koji najviše zarađuju. Mogućnosti zapošljavanja mladih i žena kao osjetljive skupine i politike koje diverzificiraju lanac vrijednosti mogu pojačati socio-ekonomske učinke turizma. Osposobljavanje zaposlenih, upravljanje različitostima, lokalno zapošljavanje, poticaji i pogodnosti za uspješnost, odgovorna ulaganja, lokalne kupnje i angažman u zajednici neke su od akcija za ostvarenje ovog cilja.
- Izgraditi elastičnu infrastrukturu, promovirati inkluzivnost i održivu industrijalizaciju i poticanje inovacija- Turistički razvoj oslanja se na javnu i privatnu infrastrukturu i može utjecati na javnu politiku i nadogradnju infrastrukture koja će biti održivija, inovativnija i učinkovitija u korištenju resursa. Poticanjem inovacija u korištenju resursa smanjuje se razina zagađenja koja privlači turiste i povećava strana ulaganja. Za ostvarenje ovog cilja potrebno je ulagati u eko-dizajn, novu opremu i tehnologiju u energetici i opskrbi vodom, opremu i materijale za reciklažu i otpad i stalnu obuku zaposlenih.

- Smanjiti nejednakosti unutar i među zemljama- Razvoj turizma i uključivanje lokalne zajednice i svih dionika može biti snažan alat za smanjenje nejednakosti. Turizam može doprinijeti urbanoj obnovi i ruralnom razvoju pružanjem prilika za napredak u svom mjestu, učinkovito je sredstvo za ekonomsku integraciju i diverzifikaciju. Smanjenje nejednakosti postiže se upravljanjem različitostima, ulaganjem u lokalna poduzeća, odgovornom kupnjom, nediskriminacijom prilikom zapošljavanja i obuke osoblja i uključivanjem zajednice u turistički razvoj.
- Stvoriti gradove i naselja koji su inkluzivni, izdržljivi i održivi- Kao posljedica razvoja turizma, dolazi do napretka urbane infrastrukture i dostupnosti života u gradovima. Promovira se obnavljanje i očuvanje prirodne i kulturne baštine i dobara o kojima ovisi turizam. Ulaganjem u zelenu infrastrukturu osigurava se učinkovitiji prijevoz, smanjuje se zagađenje i nastaju pametni i zeleni gradovi za stanovnike i turiste. Stvaranje zelenih gradova postiže se partnerstvima, certifikatima, kampanjama za podizanje svijesti, donacijama za kulturu i baštinu, uključivanjem lokalne zajednice, korištenjem čiste energije, učinkovitim resursima i inicijativama za očuvanje biološke raznolikosti.
- Osigurati održivu potrošnju i obrasce proizvodnje- Dionici turističkog razvoja moraju usvojiti pravila održive potrošnje i proizvodnje i uvesti alate za praćenje razvoja održivog korištenja energije, vode i otpada. Turistički razvoj ne smije ugrožavati biološku raznolikost. Otvaranje novih radnih mjesta u turizmu doprinosi boljim ekonomskim, ekološkim i socijalnim rezultatima. Održiva potrošnja i proizvodnja postižu se učinkovitom tehnologijom za energiju i vodu, korištenjem obnovljivih izvora energije, recikliranjem i smanjenjem onečišćenja, lokalnom nabavom i lokalnim dobavljačima, angažmanom zajednice, odgovornim ulaganjem i uključivanjem gosta u ostvarenje cilja.
- Poduzeti hitne akcije za borbu protiv klimatskih promjena i njihovog utjecaja- Turizam pridonosi klimatskim promjenama i na njih utječe. Dionici u turizmu bi trebali imati vodeću ulogu u provedbi akcija za klimatske promjene. Smanjivanjem ugljičnog otiska u sektorima prometa i smještaja riješit će se najvažniji klimatski problemi. Akcije za rješavanje klimatskih promjena su eko-dizajn, nova oprema i tehnologije, recikliranje otpada, očuvanje ekosustava i organiziranje kampanja za osvješćivanje o problemu klimatskih promjena.
- Očuvati i održivo koristiti oceane i mora i morske resurse za održivi razvoj- Za razvoj obalnog i pomorskog turizma potrebno je imati zdrav morski ekosustav. Turistički

razvoj mora biti uključen u upravljanje obalnim područjima i pomagati u očuvanju krhkih morskih ekosustava. Turizam treba promovirati plavu ekonomiju i pridonijeti održivom razvoju i održivoj uporabi morskih resursa. Postizanje ovog cilja održivog turizma odvija se očuvanjem životinjskog ekosustava, zaštitom životinja, smanjenjem onečišćenja, upravljanjem otpadom, zelenim kupnjama, informiranjem kupaca i osoblja i angažmanom zajednice.

- Zaštititi, obnoviti i promovirati održivu uporabu kopnenog ekosustava i zaustaviti gubitak biološke raznolikosti- Bogata biološka raznolikost i prirodna baština najčešći su motivi zbog kojih posjetitelji izabiru određenu destinaciju. Pravilnim upravljanjem turizmom, može se postići očuvanje biološke raznolikosti i stvaranje prihoda kao alternativnog izvora prihoda za lokalnu zajednicu. Zaštita kopnenog ekosustava i biološke raznolikosti postiže se očuvanjem životinjskog ekosustava, zaštitom životinja, smanjenjem onečišćenja, zelenim kupnjama, upravljanjem otpadom, informiranjem kupaca i osoblja i angažmanom zajednice.
- Promoviranje mira i inkluzivnog društva, osiguravanje pristupa pravdi za sve i izgradnja inkluzivnih institucija- Turizam pridonosi milijardama susreta ljudi iz različitih krajeva s različitim kulturama. Susretima se njeguje multikulturalnost i međuvjerska tolerancija i razumijevanje koji su temelj za mir u društvu. Uvođenjem i angažmanom lokalne zajednice u razvoj turizma učvršćuje se mir. Ostvarivanje mira i pravde za sve potiče se donacijama, odgovornim poslovanjem, lokalnim zapošljavanjem i kupnjom, svjesnosti o ljudskim pravima, dobrim odnosima s klijentima i uključivanjem lokalne zajednice.
- Osnaživanje sredstava za provedbu i revitalizaciju globalnog partnerstva za održivi razvoj- Međusektorska priroda turizma može ojačati javno- privatna partnerstva i angažirati više dionika na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, koji zajednički rade na postizanju ciljeva održivog razvoja i ostalim ciljevima. Javna politika i inovativne financije su vrlo bitni za ostvarivanje ciljeva Agende 2030. Globalna partnerstva za provedbu ciljeva održivog razvoja turizma potiču profesionalni razvoj, partnerstva u obrazovanju, zaštitu ekosustava i životinja, uključenost osoblja i angažman zajednice.

Turizam može izravno i neizravno doprinijeti ostvarenju 17 ciljeva održivog razvoja. Razvojem turizma povećava se gospodarski rast, zapošljavanje, promicanje ravnopravnosti spolova pri zapošljavanju i iskorjenjivanje siromaštva i gladi. Kao jedan od uzročnika

klimatskih promjena, turizam može utjecati na njihovo sprječavanje i ublažavanje posljedica, povećanjem ulaganja i odgovornim poslovanjem. Zaštita kopnenih i vodenih ekosustava i prirodne i kulturne baštine ključna je za uspješan razvoj turizma jer su prirodni i kulturni resursi najčešći motiv turističkih dolazaka. U turističkim destinacijama dolazi do spoja različitih kultura i tradicija, povezivanjem brojnih naroda i domicilnog stanovništva. Turizam promiče dijalog, mir i razumijevanje (Tourism and the Sustainable Development Goals- Journey to 2030, UNDP i UNWTO).

Kreatori politika, tvrtke, turisti i drugi dionici zajedno s razvojnom zajednicom, zajedničkim djelovanjem mogu maksimizirati učinke turizma promicanjem odgovornog i održivog turizma širom svijeta. Vlade trebaju razviti učinkoviti politički okvir koji će turistički razvoj usmjeravati prema održivom. Privatni sektor mora predano raditi na održivosti kroz razvoj novih poslovnih modela. Međunarodna zajednica može osigurati sredstva za financiranje turizma koji ima puni potencijal za pokretanje održivog razvoja i postizanje ciljeva održivog razvoja.

3.3. Pokazatelji održivog turizma

Održivi razvoj i održivost su sastavni dijelovi rasprave o načinu na koji turizam treba koristiti prirodne i društvene resurse za ostvarivanje ekonomskih koristi. Utjecaj turizma na destinaciju ne može se pratiti samo putem statistika o dolascima, noćenjima, utjecaju turizma na zaposlenost i zadovoljstvom gostiju. Prikupljanje podataka o utjecaju turizma na lokalnu ekonomiju, zajednicu i okoliš pomaže destinaciji pri shvaćanju pravog utjecaja na destinaciju. Destinacija je definirana kao geografsko područje koje je trenutno ili potencijalno privlačno turistima (The European Tourism Indicator System, ETIS toolkit for sustainable destination management, March 2016).

ETIS ili Europski Turistički Sustav Indikatora je sustav uspostave monitoringa i menadžmenta za informirano upravljanje destinacija. Proces uspostave sustava počeo je 2013., dok je uspostavljen kao dobrovoljni alat Europske Komisije 2016. ETIS je europski sustav pokazatelja za održive turističke destinacije. U procesu uspostave je sudjelovalo 108 destinacija iz Europe od kojih je 60 uspješno uspostavilo sustav. Prilikom razvoja obalnog, kulturnog, kupališnog i ostalih vrsta turizma potrebno je razmišljati o održivosti.

Jedina Hrvatska destinacija koja je sudjelovala u pilot projektu ETIS-a i koja ga i danas koristi je Mali Lošinj. Grad Mali Lošinj je s turističkom zajednicom razvio sustav koji se sastoji od brojnih pokazatelja, kompleta alata i skupa podataka koji daju informacije za donošenje boljih odluka pri upravljanju turizmom. Podaci iz sustava utječu na odabir odgovarajućih politika razvoja. Trenutni sustav je fleksibilan i sastoji se od 27 glavnih i 40 izbornih pokazatelja, koji su prošireni na 130 pokazatelja. Ovisno o potrebama odredišta, interesima lokalnih dionika i posebnim pitanjima održivosti s kojima se suočavaju neke destinacije, proširivali su se pokazatelji. Mali Lošinj je dobio priznanje Europske Komisije za rad na pokazateljima održivog turizma. (<http://www.crosto.hr/hr/korisni-dokumenti/etis-pokazatelji>, 12. travanj, 2021.)

Glavni pokazatelji ETIS sustava podijeljeni su u četiri cjeline: (The European Tourism Indicator System, ETIS toolkit for sustainable destination management, March 2016).

1. Upravljanje destinacijom

- Politike održivog turizma
- Upravljanje turizmom u turističkim poduzećima
- Zadovoljstvo korisnika
- Informiranje
- Komunikacija

2. Gospodarski učinci

- Turistički tokovi
- Poslovni rezultati turističkih poduzeća
- Količina i kvaliteta zaposlenosti
- Sigurnost
- Zdravlje
- Turistički opskrbeni lanac

3. Društveni i kulturni utjecaji

- Utjecaj na zajednicu i društvo
- Ravnopravnost spolova
- Zaštita i jačanje kulturnog nasljeđa
- Zaštita lokalnog identiteta
- Zaštita imovine

4. Zaštita okoliša i prirode

- Smanjenje utjecaja prometa
- Klimatske promjene
- Gospodarenje otpadom
- Obrada otpadnih voda
- Gospodarenje vodom
- Potrošnja energije
- Zaštita krajolika
- Zaštita bioraznolikosti
- Onečišćenje svjetlošću
- Onečišćenje bukom
- Kvaliteta vode za kupanje

Temelj sustava je radna skupina koja prikuplja podatke, izvještava i stvara korelaciju s pitanjima održivosti turizma.

Pogodnosti koje destinacija ostvaruje uvođenjem ETIS sustava su:

- Poboljšanje informacija za donošenje odluka
- Menadžment upravljanja rizikom
- Prioritizacija akcijskih planova
- Povećana vrijednost po posjetitelju
- Poboljšanje mjerenja osnovnih pokazatelja
- Pojačano iskustvo posjetitelja
- Povećanje ušteda
- Poboljšanje kupovine u zajednici i podrška dionicima turizma u zajednici (The European Tourism Indicator System, ETIS toolkit for sustainable destination management, March 2016).

Za uvođenje ETIS-a u turističku destinaciju potrebno je slijediti sedam koraka:

- Podizanje svijesti- Nakon odluke o mjerenju održivosti putem indikatora, potrebno je komunicirati sa što više dionika turizma u destinaciji. Koordinator lokalnih destinacija trebaju koristiti sve dostupne metode komunikacije s dionicima te poticati lokalnu vlast da radi isto.

- Kreiranje profila destinacije- Potrebno je definirati granice destinacije i osigurati općeniti pregled najbitnijih koraka u prikupljanju podataka za sve dionike turizma na lokalnoj razini.
- Formiranje radne grupe dionika- Radna grupa dionika je skupina organizacija i individualaca u destinaciji koji sudjeluju i imaju interes u turističkom razvoju.
- Uspostavljanje uloga i odgovornosti- Na sastanku Radne grupe dionika potrebno je definirati uloge i odgovornosti svih članova. Koordinator lokalne destinacije zadužen je za upravljanje ostalim dionicima koji će zajedno postavljati ciljeve, poduzimati akcije i planirati postizanje ciljeva.
- Prikupljanje i zapisivanje podataka- Svaka destinacija za sebe odabire najrelevantnije indikatore koje želi usvojiti i nadzirati. Prikupljanje podataka je proces objedinjavanja različitih podataka na jedno mjesto s ciljem izgradnje detaljne slike o turizmu u destinaciji. Nije potrebno prikupljati podatke o svakom indikatoru svake godine. Najvažniji zadatak je započeti prikupljanje podataka te ih organizirati u podatkovne tablice.
- Analiziranje rezultata- Nakon što su prikupljeni svi podaci o odabranim indikatorima od strane dionika radne skupine, podaci se organiziraju u tablice. Analizom podataka odabiru se potrebne akcije. Lokalni koordinator odabire prioritetne probleme za koje su potrebne akcije te se izrađuje akcijski plan. Najčešći problemi destinacija su ugrožavanje biološke raznolikosti, loš pristup znamenitostima za osobe s invaliditetom i loš odnos prema štednji vode.
- Omogućavanje trenutnog razvoja i kontinuirana poboljšanja- Odabirom prioritetnih problema u destinaciji pristupa se izradi strategija za dugoročna poboljšanja. Trogodišnjim planovima potiču se male promjene koje će dovesti do velikog napretka.

Indikatore destinacije potrebno je redovito pratiti i istraživati dodatne indikatore kad god je moguće. Podaci prikupljeni tijekom vremena mogu kreirati priču o destinaciji koja će biti integrirana u marketinške i komunikacijske planove destinacije. Prilikom komunikacije s javnosti, radna skupina treba uvažiti različite vrste interesa turista. Potencijalnim turistima potrebno je prezentirati najznačajnije točke destinacije koje će zadovoljiti njihove interese. Ovakvim pristupom komunikacije s javnosti potiče se maksimizacija ekonomskih koristi koje rezultiraju boljim upravljanjem i povećanjem održivosti destinacije. (The European Tourism Indicator System, ETIS toolkit for sustainable destination management, March 2016).

4. (NE)ODRŽIVI TURISTIČKI RAZVOJ OTOKA KORČULE

Korčula je otok smješten na jugu RH, u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Otok bilježi veliku posjećenost zbog lijepe i razvedene obale i brojnih kulturnih i povijesnih znamenitosti. Tijekom povijesti Otok je pripadao brojnim carstvima i zemljama. Bogata povijest Otoka ostala je sačuvana u gradskim zidinama Grada Korčule, muzejima i muzejskim izlošcima, katedrali, brojnim crkvama, gradskoj vijećnici, starinskim kućama za odmor i vinogradima. Osim kulturnih i povijesnih znamenitosti, Otok je poznat po očuvanju tradicije putem plesova s mačevima, hrane i vina. Turistički razvoj Otoka započeo je krajem 19. stoljeća uređenjem javnog kupališta, gradnjom hotela i kampova te tiskanjem višejezičnih turističkih prospekata. Sezonalnost turizma problem je s kojim se suočava većina turističkih mjesta u primorju. Otok je izradio Strategiju turističkog razvoja za pet godina i sudjeluje u pilot projektu kojim se pokušava ostvariti produljenje turističke sezone na mediteranskim i otočkim područjima. Za cjelogodišnji razvoj turizma na Otoku poseban značaj pridaje se blagom klimi i ljekovitim izvorima koji turistički razvoj usmjeravaju na zdravstveni turizam izvan ljetne sezone. (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 15. svibanj, 2021.)

4.1. Opći podatci o otoku Korčuli

Otok Korčula (u daljnjem tekstu Otok) je srednjedalmatinski otok, šesti po veličini u Jadranskom moru. Pelješkim kanalom udaljen je od poluotoka Pelješca, a najmanja udaljenost od kopna je 900 metara. Obala otoka duga je 182 kilometra i vrlo je razvedena s brojnim zaljevima i uvalama. Sjeverna obala otoka je niska i lako pristupačna, ima nekoliko prirodnih luka koje štite od vjetra. Luke na sjevernoj obali su Korčula, Banja, Račišće, Vrbovica, Babina i Prigradica. Južna obala otoka je razvedenija i strmija, sa stijenama visine do 30 metara. Luke Zavalatica, Rasohatica, Orlanduša, Pavja Luka, Pupnatska Luka, Prižba, Gršćica i Brna imaju mnogo sidrišta i uvala koje su zaštićene od sjevernog vjetra. Najveća i najzaštićenija uvala je Vela Luka na krajnje zapadnom dijelu otoka. (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 16. svibanj, 2021.) Otok je bio nastanjen od prapovijesti za što postoje brojni tragovi otkriveni na više mjesta. Najstariji nalazi su noževi iz neolita na otočiću Badija pokraj grada Korčule.

Slika 1: Grad Korčula

Izvor : <https://www.visit-croatia.co.uk/croatia-destinations/croatian-islands/korcula/>

Najviše ostataka pronađeno je na najbolje istraženom neolitskom nalazištu Vela Spila u Veloj Luci. Tijekom šestog stoljeća prije Krista otok su nastanili Grci koji su živjeli kraj Vela Luke i prozvali ga Corcyra Melania- crna. Nešto kasnije, područje današnje Lumbarde naselili su Grci s otoka Visa i osnovali svoje naselje. Nakon rimskih osvajanja u prvom stoljeću, Otok je nazvan Ilirika, kao i cijela Dalmacija. Kroz povijest Otok je pripadao Veneciji, Kraljevini Hrvatskoj, Austriji, Francuskoj, Engleskoj te ponovo Austriji do 1918. Burna prošlost Korčule zapisana je u svakom dijelu ovog otoka.

Turistički razvoj Otoka započeo je krajem 19. stoljeća kada je uređeno javno kupalište u gradu Korčuli 1904. Prvi turistički korčulanski prospekt tiskan je na nekoliko jezika u Beču 1914. Nakon 2. Svjetskog rata na Otoku počinje suvremeni turistički razvoj i gradnja hotela, kampova i brojnih turističkih i ugostiteljskih sadržaja. Blaga klima, čist zrak i more te ljekoviti mulj na nekoliko lokacija bili su preduvjeti razvoja zdravstvenog turizma. Otok je danas spoj prekrasne prirode, tisućljetne kulture, tradicije, povijesti i modernog turizma. Brojne posjetitelje iz cijelog svijeta privlače prekrasne plaže i uvale, luksuzni i moderni hoteli i kuće za odmor, stari maslinici i vinogradi, prastari ljetnikovci i drevna otočka mjesta koja kao da su zaustavila vrijeme u prošlosti.

Glavna naselja su gradovi Blato, Korčula i Vela Luka, općine Korčula, Smokvica, Blato i Lumbarde te sela Brna, Lumbarde, Račišće, Prižba, Žrnovo, Pupnat, Smokvica i Čara koja

broje preko 15 000 stanovnika. Sva naselja na Otoku su povezana glavnom cestom dok trajekti povezuju grad Korčulu s Orebićem na Pelješcu i Vela Luku s Lastovom i Splitom. Katamarani plove prema Splitu, Hvaru i Lastovu dok brodovi Jadrolinije povezuju Otok s Rijekom, Splitom, Hvarom, Mljetom, Dubrovnikom i u ljetnim mjesecima s Italijom i Drvenikom.

4.2. Kulturna baština i tradicija otoka Korčule

Grad Korčula povijesno je utvrđeni grad na istočnoj obali Otoka. Stari grad Korčula je jedan od najbolje sačuvanih utvrđenih gradova na Mediteranu. Okružen je zidinama i njegove ulice imaju oblik riblje kosti. Najznačajnije povijesne znamenitosti starog grada su Katedrala svetog Marka, gradska vijećnica i gradske zidine. Gradski muzej Korčula nalazi se u središtu stare gradske jezgre, u palači Gabrielis iz 15. stoljeća. Muzejski izložci oživljavaju kulturnu i gospodarsku prošlost od prapovijesti do danas i prikazuju najvažnije tradicionalne obrte na Otoku- brodogradnju i kamenoklesarstvo te predmete koji su se upotrebljavali u kućanstvima. Najznačajniji eksponati su starinska kuhinja u potkrovlju, replika stranice Statuta grada i otoka Korčule iz 1214., likovni prikaz grada, zastave, pečata, dokumenata i grbova. (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 17. svibanj, 2021.).

Crkva svetog Marka je gotičko- renesansni spomenik i središte vjerskog života. Izgrađena je između 14. i 16. stoljeća od strane brojnih domaćih i talijanskih graditelja. Najpoznatiji domaći graditelj bio je Marko Andrijić koji je izgradio gornji dio zvonika i ciborij nad glavnim oltarom. Bonino iz Milana napravio je glavni portal u crkvi u romaničkom i gotičkom stilu. Južna bočna lađa crkve posvećena je svetom Jakovu, a sjeverna svetom Ivanu. Naknadno je izgrađena zavjetna kapela svetom Roku. Crkvu krase brojne umjetničke slike i djela kipara od kojih je najpoznatiji Ivan Meštrović.

Kuća i kula Marka Pola, najvećeg putnika i istraživača svijeta, najpoznatije su mjesto u gradu. U velikoj pomorskoj bitci između genoveške i mletačke flote 1298., zarobljen je Marko Polo. Tijekom svog boravka u zatvoru ispričao je doživljaje s puta u Kinu piscu Rusticheliu koji je po tim događajima napisao knjigu *Il Milione*. (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 17. svibanj, 2021.).

Bivši biskupski dvor, a današnja Opatska riznica svetog Marka osnovana je 1954. Najznačajniji rad je poliptih „Bogorodica s djetetom i svecima“, slikara Blaža Juraja Trogirana iz 1431. Brojne isprave i knjige govore o dalekoj povijesti Korčule i Hrvatske. Korčulanski kodeksi iz 1214. i novac Korkyre Melanie iz 4. stoljeća prije Krista danas se čuvaju u riznici. Crkva i bratovština Svih Svetih izgrađene su početkom 15. stoljeća na mjestu starije crkve. Na

zidovima bratovštine izložena je zbirka ikona s otoka Krete. Korčulanska ratna galija sudjelovala je u ratu između Mletaka i Turske krajem 17. stoljeća.

Kula Veliki Revelin ili Kopnena vrata izgrađena je 1485. kao skladište oružja. Otok je za vrijeme Mletačke republike imao veliku vojnu važnost, bio je sidrište ratne flote. Ulaz Kopnenih vrata krasi ploča s krilatim lavom svetog Marka, simbol vladavine Mletačke republike i spomen ploča o 1000. godišnjici krunidbe prvog hrvatskog kralja Tomislava. Brojne crkve smještene su u staroj gradskoj jezgri grada Korčule. Gradske kule i zidine dijelom su srušene 1871. prema nalogu Ministarstva rata iz Beča. Završetkom ratova, austrijska vlada odlučila je da više neće financirati održavanje gradskih zidina. (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 17. svibanj, 2021.).

Ulica javne dobrotvornosti ili Ulica mislilaca je jedina ulica koja nema stepenice. Preko puta Ulice mislilaca nalazi se privatna ulica koju je koristio knez za ulaz s trga u svoj dvor i kojom se spuštao do mora i veza gradske galije. Loggia iz 1548. je jedina građevina izvan gradskih zidina i kroz povijest je bila policijska postaja, carinska služba, putnička čekaonica i turistički ured. Hotel Korčula ili Hotel De La Ville izgrađen je 1871., na početku rušenja zidina i tada je bio kavana. Od 1912. postaje prvi moderni korčulanski hotel koji je poznat po predivnim zalascima sunca koji se mogu gledati s hotelske terase (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 17. svibanj, 2021.).

Posebnost grada Korčule i okolnih šest mjesta su plesovi s mačevima. Plesovi se izvode na dane zaštitnika Grada Korčule i ostalih mjesta u kojima se izvode plesovi kumpanija i moštra te tijekom turističke sezone. Nakon igre s mačevima mladići i djevojke izvode starinski ples koji se zove stari bali ili tanac uz pratnju mišnjica. Tijekom 18. i 19. stoljeća izvodili su se plesovi četvorka, vals, polka i manfrina koji se i danas plešu uz pratnju harmonike. Moreška je mačevalačka igra koja se izvodi na dan svetog Todora, zaštitnika Grada Korčule 29.7. i za vrijeme ljetnih mjeseci. Dokumenti prvi put spominju morešku u 17. stoljeću, iako se smatra starijom. Radnja se prati dijalogom iz kojeg se saznaje da arapski kralj Moro otima ljepoticu Bulu. Slijedi borba između vojski crnog i bijelog kralja. Ples se sastoji od sedam kolapa i završava oslobođenjem bule i njenim povratkom turskom kralju Osmanu. Nastala je po uzoru na kulturne običaje europskih gradova. Danas se izvodi uz limenu glazbu čiju je kompoziciju napisao Krsto Odak u 20. stoljeću (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 17. svibanj, 2021.).

Kumpanija ili ples od boja je ples koji se izvodi s mačevima u mjestima Žrnovo, Pupnat, Čara, Blato i Vela Luka. Ples od boja izvodi se od 16. stoljeća sa skupinom barjaktara altira i izvođača kumpanjola. Kapitan predvodi formacije lančanog plesa u kojem svaki izvođač drži vrh mača susjednog kumpanjola. Kumpanjoli žustrim pokretima mača pokazuju svoje vještine. Ples se izvodi uz pratnju mišnjica i bubnjeva

Slika 2: Moreška

Izvor: <https://moreska.hr/>, 18. svibanj, 2021.

Moštra je ples s mačevima koji se izvodi u Žrnovu i Postrani na Veliku Gospu i uoči svetog Roka, zaštitnika Postrane. Kapitan predvodi ples u kojem svaki izvođač drži mač susjednog izvođača. Mišnjica i bubnjevi su glazbena pratnja plesu. Karnevali su na Otoku popularni u razdoblju od Tri kralja do početka korizme. Kraj karnevala obilježen je paljenjen krnovala, krivca za sve loše što se dogodilo u prethodnoj godini. Za vrijeme karnevala održavaju se plesovi bali, za koje svako mjesto ima poseban naziv. Najljepše pjesme nastale na otoku su pjesme ribara, pomoraca i njihovih djevojaka. Postoje brze i vesele pjesme te one s pitanjima o povratku mornara. (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 17.svibanj, 2021.)

Za vrijeme svetog tjedna u Korčuli tri bratovštine prolaze kroz grad s impresivnim kostimima i vjerskim odlikovanjima. Na Otoku se nalaze tri bratovštine, Bratovština Svih svetih iz 1301., Bratovština svetog Roka iz 1515. i Bratovština svetog Mihovila iz 1603. Crkve i bratovštine čuvaju eksponate koji govore o bogatoj i davnoj prošlosti Korčule.

Slika 3: Procesija na Korčuli

Izvor: <https://www.otoci.eu/bratovstine-i-vela-setemana/>

Doček pola nove godine održava se u Gradu Korčuli 30. lipnja uz maskiranu povorku. Otok je prepoznatljiv i po tradicionalnim kolačima cukarinima, klašunima, hrustulama, priklama i rozati. Za Uskrs se priprema slatki kruh sirnica. Mjesta Čara, Smokvica, Blato i Vela Luka za blagdan Svih Svetih pripremaju kruh lumbliju. Blagdan svetog Martina, zaštitnika Žrnova obilježava se uz kruh lojenicu (<https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 17.svibanj, 2021.).

4.3. Turistički razvoj otoka Korčule

Državni zavod za statistiku izdaje publikacije i statistička izvješća kojima se prate podaci o turističkom prometu po vrstama objekta, zemljama prebivališta turista te o smještajnim kapacitetima. Najpoznatije i najopširnije turističko statističko izvješće je Turizam u primorskim gradovima i općinama koje prati turistički promet svih primorskih mjesta i općina u RH. Administrativni izvori sustava e-Visitor glavni su izvor statističkih podataka o turističkom prometu u RH. Sustav e-Visitor uveden je 1. siječnja 2016. i središnji je elektronički sustav za prijavu i odjavu turista koji povezuje sve turističke zajednice i pružatelje usluga smještaja.

Tijekom posljednjih 10 godina primjećuje se porast broja postelja u turističkim mjestima na Otoku u općinama Blato, Korčula, Smokvica i Vela Luka. Razvojem turizma povećava se potreba za dodatnim smještajnim kapacitetima. Rast broja postelja najizraženiji je u Blatu, Korčuli i Veloj Luci. Smokvica u posljednjih deset godina bilježi umjereni porast broja postelja, dok u Lumbardi taj broj opada.

Tablica 1: Broj postelja na Otoku

BROJ POSTELJA	BLATO	KORČULA	LUMBARDA	SMOKVICA	VELA LUKA
2010.	1944	5804	2114	600	2328
2011.	2126	5889	2092	488	2328
2012.	/*	/	2501	/	2209
2013.	2265	5150	2099	523	2347
2014.	2494	5567	2166	548	2623
2015.	2609	5253	2072	545	2603
2016.	2865	6088	1953	589	2733
2017.	3104	6575	2042	666	2829
2018.	3216	6850	2089	679	2945
2019.	3334	6791	2101	666	3037

* - podatci nisu dostupni

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama 2010. - 2019.

Tablica broj 2: Broj smještajnih objekata na Otoku

BROJ SMJEŠTAJNIH OBJEKATA	BLATO	KORČULA	LUMBARDA	SMOKVICA	VELA LUKA
2010.	908	2122	732	186	862
2011.	620	1041	793	183	862
2012.	/	/	872	/	760
2013.	613	2021	749	276	802
2014.	637	2114	781	288	893
2015.	661	1971	755	285	909
2016.	717	2061	732	204	921
2017.	914	2194	767	234	1100
2018.	958	2285	788	237	1141
2019.	/	/	/	/	/

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama 2010. - 2019.

Broj smještajnih objekata na Otoku u posljednjih 10 godina porastao je u svim turističkim mjestima. Najveći broj smještajnih jedinica su sobe i apartmani. Godišnji porast broja

smještajnih jedinica je najizraženiji u Veloj Luci, dok broj smještajnih jedinica u ostalim općinama kontinuirano i umjereno raste.

Tablica br.3: Turistički dolasci i noćenja u općini Blato

BLATO	BROJ TURISTIČKIH DOLAZAKA	BROJ NOĆENJA	BROJ DOMAĆIH NOĆENJA	BROJ STRANIH NOĆENJA
2010.	9608	90402	4450	85862
2011.	10457	99739	5444	94295
2012.	/	/	/	/
2013.	12730	120720	5491	115229
2014.	14048	130229	5946	124283
2015.	14651	141166	7062	134044
2016.	16532	154806	8060	146746
2017.	18400	171 409	8615	162794
2018.	19137	176019	10457	165562
2019.	19475	176592	11693	164899

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama 2010. - 2019.

Općina Blato je u posljednjih 10 godina udvostručila broj turističkih dolazaka. Porastom broja dolazaka ravnomjerno se povećao i broj ostvarenih noćenja. Općina većinu svojih prihoda temelji na poljoprivredi i brodogradnji koji mogu biti odlična nadopuna turističkom proizvodu u budućnosti. Prosječna duljina boravka turista u Blatu je preko osam dana i većinom ih ostvaruju strani turisti.

Općina Korčula tijekom posljednjih godina bilježi veliki porast turističkih dolazaka i ostvarenih noćenja. Najviše dolazaka i noćenja na Otoku realizira općina Korčula. Prosječna duljina boravka turista u Općini Korčula 2010. iznosila je skoro pet dana, dok je trenutna duljina boravka manja od četiri dana. Broj ostvarenih noćenja smanjuje se zbog turista koji borave u okolnim destinacijama, Dubrovniku i Splitu koji općinu posjećuju na kraće razdoblje.

Tablica br. 4: Turistički dolasci i noćenja u općini Korčula

KORČULA	BROJ TURISTIČKIH DOLAZAKA	BROJ NOĆENJA	BROJ DOMAĆIH NOĆENJA	BROJ STRANIH NOĆENJA
2010.	56846	295714	29384	266330
2011.	59049	304568	32414	272154
2012.	60969	318816	31158	287658
2013.	63017	399790	39192	300658
2014.	65231	332651	46928	285723
2015.	67564	322065	46596	194489
2016.	71284	338141	47663	290478
2017.	64183	258352	14608	152899
2018.	94304	413646	43395	370251
2019.	97276	405993	41676	364317

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama 2010. - 2019.

Tablica br. 5: Dolasci i noćenja u Lumbardi

LUMBARDA	BROJ TURISTIČKIH DOLAZAKA	BROJ NOĆENJA	BROJ DOMAĆIH NOĆENJA	BROJ STRANIH NOĆENJA
2010.	16237	117030	14246	102784
2011.	15872	118744	13508	105236
2012.	17420	129629	9515	120114
2013.	16919	125041	8210	116831
2014.	17043	126287	9669	116618
2015.	15651	113204	9763	103441
2016.	15723	113584	10798	102786
2017.	17848	119601	12525	107076
2018.	18155	123426	13747	109679
2019.	17658	119967	12417	107262

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama 2010. - 2019.

Turistički razvoj Lumbarde, malog ribarskog sela na obali Otoka posljednjih godina je blago narastao i sada stagnira. Smanjio se broj noćenja domaćih turista, dok je broj inozemnih noćenja u laganom porastu. Zbog svoje veličine Lumbarda je dosegla optimalni broj dolazaka i svake godine ju posjećuje podjednak broj posjetitelja. Prosječni turist u Lumbardi se zadržava deset dana. Većinu noćenja ostvaruju strani turisti.

Tablica br. 5: Dolasci i noćenja u Općini Smokvica

SMOKVICA	BROJ TURISTIČKIH DOLAZAKA	BROJ NOĆENJA	BROJ DOMAĆIH NOĆENJA	BROJ STRANIH NOĆENJA
2010.	4450	29829	4123	25706
2011.	4231	32156	4580	27576
2012.	/	/	/	/
2013.	6082	39467	2717	36750
2014.	5969	32257	3335	34922
2015.	6533	40917	3249	37668
2016.	7303	45070	4570	40500
2017.	7680	48904	4027	44877
2018.	7622	46502	3784	42718
2019.	8176	48024	5013	43011

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama 2010. - 2019.

Općina Smokvica je tijekom posljednjeg desetljeća gotovo udvostručila broj turističkih dolazaka. Porast broja dolazaka u jednakoj mjeri prati i porast broja ostvarenih noćenja. Posjetitelji se u Smokvici zadržavaju više od šest dana, dok većinu noćenja ostvaruju strani državljani.

Vela Luka je općina koja bilježi kontinuirani turistički rast posljednjih godina. Porastom broja turističkih dolazaka smanjila se prosječna duljina boravka gostiju sa šest na pet dana. Razlog za smanjivanje prosječnog broja noćenja je povećan broj posjetitelja iz Dubrovnika koji dolaze na jedan ili dva dana

Tablica br. 5: Dolasci i noćenja u Općini Vela Luka

VELA LUKA	BROJ TURISTIČKIH DOLAZAKA	BROJ NOĆENJA	BROJ DOMAĆIH NOĆENJA	BROJ STRANIH NOĆENJA
2010.	17128	110043	11939	98104
2011.	19052	113978	11933	102045
2012.	16836	96095	9277	86818
2013.	22063	117123	10777	106346
2014.	25987	134108	14476	119632
2015.	25545	139537	17183	122354
2016.	28996	160796	15564	145232
2017.	28877	165507	14608	152899
2018.	29767	169651	19152	150449
2019.	32206	176813	22289	154524

Tablica br. 5: Dolasci i noćenja u Općini Veloj Luci

Otok u svim općinama i turističkim mjestima tijekom posljednjih 10 godina bilježi turistički rast, mjereno brojem smještajnih jedinica, posjetitelja, ukupnih turističkih dolazaka i ostvarenih noćenja. Novi turistički trendovi doprinijeli su da povećanje broja turističkih dolazaka ne prati povećanje broja ostvarenih noćenja. Turisti iz okolnih destinacija dolaze na Otok i na njemu provode kraće vrijeme.

4.4. Strategija turističkog razvoja otoka Korčule

Turistički razvoj Otoka započeo je krajem 19. stoljeća, a prvi koraci u njegovom planiranju i strateškom razvoju događaju se u posljednjih nekoliko godina. Prvi projekt za poboljšanje i razvoj turizma je Strategija turističkog razvoja grada Korčule. Strategija razvoja je dokument koji je ključan za efikasno upravljanje turističkim razvojem Grada Korčule kroz pet godina. Cilj strategije je stvoriti strateški okvir daljnjeg turističkog razvoja grada i otoka Korčule, odnosno cijele destinacije. Radna skupština lokalnih dionika u turizmu i tvrtka Quadrans d.o.o. sudjelovali su u stvaranju strategije za razdoblje 2017.- 2022. Najbitniji zadatci projekta su objektivno sagledati sadašnju situaciju turizma u Gradu Korčuli, predložiti razvojnu viziju turizma, predložiti razvoj turističkih proizvoda Grada, tržišta i segmenata na kojima se može

temeljiti razvoj turizma i uskladiti turističku razvojnu viziju s vizijom i smjernicama budućeg razvoja Grada (Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.)

Ključna pitanja na koja je potrebno dati odgovor ovom strategijom su:

- Koje turističke proizvode je potrebno razvijati?
- Koji je temeljni turistički profil destinacije?
- Kako spojiti ekonomski rast i održivost u razvoju turizma?
- Koja je poželjna turistička strategijska orijentacija Korčule?
- Na kojim temeljnim vrijednostima treba graditi budući razvoj turizma Korčule?
- Kako smanjiti sezonalnost i povećati konkurentnost?

Ciljevi strategije su: (Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.)

- definirati razvojne vizije dugoročno održivog turizma i postići konsenzus javnog i privatnog sektora o toj viziji
- popis i valorizacija turističkih atrakcija i resursa
- identificiranje i valorizacija turističkih proizvoda i oblikovanje i razvoj novih proizvoda
- definiranje tržišta potražnje za turističkim proizvodima Korčule
- stvaranje pretpostavki za uspješno tržišno repositioniranje Grada Korčule
- definiranje brend identiteta grada Korčule i novog vizualnog identiteta destinacije
- prepoznavanje razvojnih projekata/ programa turizma, nositelja i prioriteta provođenja

Otok bilježi trend smanjena broja stanovnika u posljednjih godina za osam posto kao i sve veći broj ljudi koji se seli iz okolnih mjesta u grad Korčulu. Uz grad Korčulu samo naselje Žrnovo raste, dok sva ostala mjesta stagniraju ili im opada broj stanovnika. Stanovništvo je relativno staro, 64% stanovnika je radno aktivno dok je 19% umirovljenika i 15% djece. Pola stanovnika starije je od 45 godina. Na Otoku živi više žena nego muškaraca. Četvrtina stanovništva nema završenu srednju školu, dok je 19% stanovnika visoko obrazovano. Smanjuje se broj nezaposlenih tijekom cijele godine. Najveći broj nezaposlenih je u zimskim mjesecima izvan turističke sezone. Tvrtke koje posluju na otoku su male i većinom se bave trgovinom i uslugama.

Otok ima zadovoljavajuću opskrbu električnom energijom i telekomunikacijskim uslugama dok su glavni problemi nepostojanje vlastitih izvora vode, infrastrukture za odvodnju otpadnih voda i loše zbrinjavanje otpada. Bitan čimbenik slabijeg turističkog razvoja je loša prometna povezanost s kopnom koja će se popraviti izgradnjom Pelješkog mosta. Udaljenost Otoka od zračnih luka je velika i prijevoz trajektima je skup.

Turizam se na otoku odvija za vrijeme ljetnih mjeseci. Najposjećenije mjesto je Grad Korčula. Tijekom prošlog stoljeća turizam je bio orijentiran na domaće stanovništvo i bilježio se trend skraćenog boravka na Otoku. Posljednjih godina 90% posjetitelja su strani državljani. Za uspješan razvoj turizma potrebno je pratiti trendove na svjetskom tržištu putovanja koji su trenutno: (Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.)

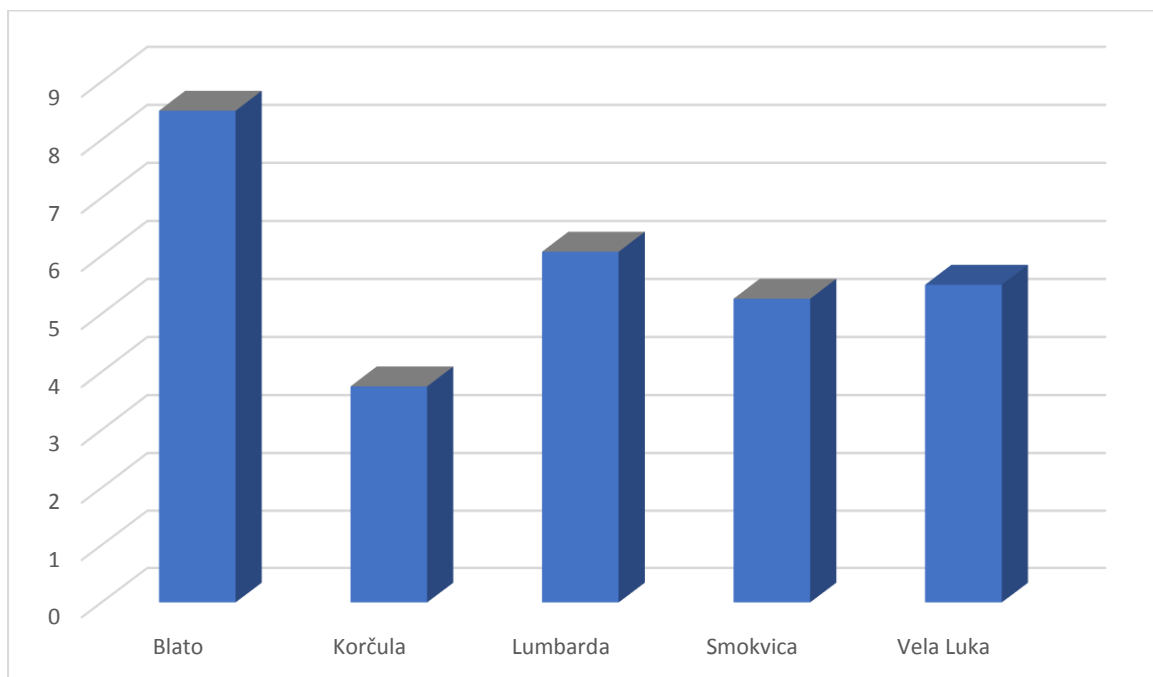
- češća i kraća putovanja
- porast last minute bookinga, odnosno rezervacije u posljednji trenutak
- niska lojalnost prema destinaciji, visoka lojalnost prema brendovima
- rast potražnje starije populacije za putovanjima, smanjena putovanja s djecom
- osjetljivost na cijene
- porast individualno organiziranih putovanja
- zahtjevi za visokom kvalitetom usluge
- težnja jedinstvenim događajima
- najveći motiv putovanja je razonoda
- korištenje interneta, digitalne tehnologije i društvenih mreža pri planiranju putovanja, internetske rezervacije
- brojne platforme za dijeljenje smještaja
- rast avionskog prijevoza i rast popularnosti niskobudžetnih avio prijevoznika
- posjeti kulturnim i povijesnim znamenitostima
- zdravstveni i wellness turizam imaju veliki potencijal
- gastronomija je bitna za jedinstveni doživljaj putovanja
- najveći turistički podsektor su krstarenja i nautički turizam
- velika brzina rasta tržišta Azije, Pacifika i Južne Amerike.

Otok nema mnogo novostvorenih atrakcija pa je glavni razlog posjete prirodna i kulturna baština. Potrebno je raditi na otvaranju centara za cjelogodišnje sportske aktivnosti poput planinarenja, biciklističkih staza i golf igrališta. Razvojem sportskog turizma produžila bi se turistička sezona te kreirao sadržaj koji privlači posjetitelje tijekom cijele godine. Dominantni proizvodi Otoka su sunce i more, nautički, poslovni i kulturni turizam. Perspektivu za razvoj imaju zdravstveni turizam, cikloturizam, gastronomski i enološki turizam, ruralni, planinski, sportski, pustolovni i eko turizam. Problemi na razini županije koji usporavaju turistički razvoj su loša prometna povezanost i postojanje samo jedne svjetski prepoznatljive destinacije. Dubrovnik je snažan turistički brend na svjetskoj razini dok ostala mjesta u županiji svoju

ponudu temelje na suncu i moru. Heterogenost prostora i različitost svih krajeva županije pruža priliku za kreiranje jedinstvenog lanca turističkih vrijednosti.

Izazovi za turizam su fragmentirano upravljanje turizmom, sukob javnog i privatnog sektora, visoka sezonalnost turističkog proizvoda, niska profitabilnost hotelijerskog poslovanja, neaktivirana imovina na turistički atraktivnim područjima i loše upravljanje brojem posjetitelja. Broj dolazaka na Otok u odnosu na razdoblje od prije 15 godina opada ili stagnira. (Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.)

Otok ima veću prosječnu duljinu boravka od boravka u ostatku RH. Prosječni broj dana koji posjetitelji provedu na otoku je šest, jednako kao u Istri. Turisti najdulje borave u općini Blato, a najmanje u gradu Korčuli. Otok postaje popularna i prepoznatljiva destinacija za kruzere uz Split i Dubrovnik. Kruzери koji dolaze na Otok su manje veličine.

Dijagram 1 : Duljina boravka na otoku Korčuli

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama 2019.

Obilježja turizma Grada Korčule su visoka sezonalnost, relativno dulji boravci od ostatka makroregije, slabiji turistički rast od prosjeka regije, rast nautičkog i cruising turizma, slabija popunjenost od makroregije, visok udio privatnog smještaja, izletnička destinacija Dubrovnika, neujednačena vrijednost za novac u segmentima ponude, primarni proizvodi su sunce i more, mnoštvo turističkih atrakcija koje su tržišno poluspreme ili nespreme. Prevladavaju individualni posjetitelji te inozemni posjetitelji s udjelom oko 90%.

Prosječni posjetitelj ima 35-45 godina, dolazi obiteljski s djecom ili kao par bez djece. Stranac je i ima visoka primanja i dolazi po preporuci. Tijekom predsezone i postsezone najbrojniji su posjetitelji treće životne dobi koji borave četiri do pet dana i posjećuju kulturne znamenitosti. Prosječna potrošnja posjetitelja s kruzera je 60 eura, dok posjetitelji smješteni u hotelu troše između 50 i 70 eura dnevno. Na Otok dolaze biciklisti, avanturisti i nautičari koji se vraćaju nekoliko puta. Veliki broj gostiju dolazi iz Dubrovnika i ostvaruje jedno ili dva noćenja (Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.).

Konkurentne snage Otoka su: (Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.)

- Atrakcije i stvoreni resursi: ljepota prirode, more, klima, mir, kulturni spomenici, radno vrijeme uslužnih djelatnosti, brojni smještajni objekti i kvaliteta hrane
- Podupirući faktori: osobna sigurnost, povezanost s Orebićem, dostupnost naselja, interes lokalnih poduzetnika, opskrba strujom i vodom, ceste na Otoku
- Upravljanje destinacijom: opći dojam, raspoloživost turističkih vodiča, gostoljubivost lokalnog stanovništva, međunarodna prepoznatljivost destinacije
- Stanje tržišta: struktura gostiju prema nacionalnosti.

Konkurentne slabosti Otoka su:

- Atrakcije i stvoreni resursi: poslovni turizam, kvaliteta kampova, sadržaji za djecu, biciklističke staze, noćni život, kvaliteta plaža, dodatne usluge i hrana u hotelima
- Podupirući faktori: udaljenost zračnih luka i povezanost s Dubrovnikom, loše zbrinjavanje otpada i otpadnih voda, divlja odlagališta otpada, kvaliteta javnog i taxi prijevoza, posvećenost županiji, suradnja javnog i privatnog sektora
- Upravljanje destinacijom: marketinške aktivnosti, promocija proizvoda, stvorene atrakcije, imidž destinacije, društvene mreže i web stranice, promocija, stručnost zaposlenih u turizmu, postojanje obrazovanih radnika
- Stanje tržišta: broj turista, nepodudaranje s tržišnim trendovima, dobna struktura i razina potrošnje.

Glavni konkurenti Otoku su Dubrovnik, Hvar, Split i Šibenik. Dubrovnik bilježi rast privatnog smještaja, dok na Hvaru raste hotelski smještaj. Hvar ima sve veći broj dolazaka koji ne povećavaju broj noćenja. Dubrovnik i Šibenik imaju sličnu stopu porasta broja dolazaka koja utječe i na broj ostvarenih noćenja.

Otok posjeduje potencijal za unaprjeđenje turizma u brojnim sferama koje mogu utjecati na povećanje popularnosti destinacije, proširenje turističkog proizvoda i cjelogodišnje posjete.

Za svrhe Strategije razvoja turizma na Korčuli napravljena je SWOT analiza koja bilježi snage, slabosti, mogućnosti i prijetnje u turističkom razvoju Otoka (Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.).

- Snage : kultura i povijesna baština, tradicija, veličina i položaj Otoka, blizina snažne turističke destinacije, povezanost s kopnom, ugodna klima i dosta sunca, prirodne ljepote i čisto more, ACI marina, kvalitetan privatni smještaj, dobra zdravstvena skrb, gastronomija, vino i maslinovo ulje, anonimnost za slavne posjetitelje, brojno i ljubazno stanovništvo, mnogo izleta, mir i sigurnost
- Slabosti: nedovoljno razvijena destinacija, nema strateško promišljeni razvoj turizma, udaljenost i slaba prometna povezanost, udaljenost Dubrovnika i Splita te zračnih luka, izrazita sezonalnost bez sadržaja u predsezoni i postsezoni, izletnička destinacija, slab marketing, slabi novi proizvodi, loša turistička signalizacija i info ploče, neobnovljeni i nedovoljni turistički kapaciteti, nedostatak dovoljno obrazovanih radnika, odlazak mladih, previše jedinica lokalne samouprave, loše gospodarenje otpadom i otpadnim vodama, neuređenost plaža, nedostatak parkinga i vezova, zabave, jednolična gastro ponuda, štandovi bez domaćih proizvoda i suvenira, malo sportskih sadržaja
- Mogućnosti: Web stranice turističke zajednice, produžetak sezone, repositioniranje prema gostima veće platežne moći, brendiranje Otoka kao jedinstvene destinacije, osnivanje otočne turističke zajednice, jačanje marketinga destinacije, marketinško povezivanje s Pelješcem, kadrovsko i operativno jačanje turističke zajednice, izlazak na nova tržišta, jačanje brendova otoka poput moreške i Marka Pola, turistička valorizacija korčulanskog arhipelaga, uređenje plaža, osposobljavanje zidina za obilazak, hoteli s pet zvjezdica, razvoj vila u unutrašnjosti, razvoj kulturnog, gastronomskog, enološkog, sportskog, vjerskog i ruralnog turizma
- Prijetnje: politička i ekonomska situacija u Europi i Americi, terorizam, stagnacija destinacije, Otok je u sjeni Dubrovnika, brži razvoj okolnih destinacija, razvijanje destinacije kao na Hvaru- masovnost i party turizam, zagušenje kruzerima, prijetnje ostalih otoka, turistički razvoj koji ne prati razvoj infrastrukture, eko incidenti, prostorna devastacija, narušavanje autohtonosti, otpor lokalnog stanovništva promjenama, depopulacija, iseljavanje i napuštanje poljoprivrede.

Strategija turističkog razvoja objedinila je sve podatke o dosadašnjem razvoju turizma na Otoku, mogućnostima za daljnji napredak te područja na koja se nužno usmjeriti. Otok posjeduje potencijal za razvoj brojnih grana turizma koje su vezane za aktivni odmor i sportske i rekreacijske sadržaje te zdravstveni turizam. (Strategija razvoja turizma grada Korčule 2017. – 2022.)

Regionalna agencija DUNEA sudjelovala je na sastanku za projekt WINTER MED koji utvrđuje uspješnost akcijskih planova za produljenje turističke sezone na mediteranskim otočim područjima. Veliki problem pomorskog i obalnog turizma je visoka sezonalnost. U pilot projektu rade se planovi za šest područja: Balearsko otočje, Cipar, Toskansko otočje, Egejsko otočje, Korziku te Mljet i Korčulu. Za Dubrovačko- neretvansku županiju izrađena je stručna podloga pod nazivom „Integralna zaštita kulturno- povijesnih cjelina postojećih naselja u otočnim krajolicima kao preduvjet za održiv i odgovoran cjelogodišnji turizam“. Na području Korčule i Mljeta će se identificirati i valorizirati vrijedne kulturne i povijesne cjeline te će se odrediti smjernice za njihovu obnovu i očuvanje putem prostornih planova. Potrebno je usmjeriti pažnju na povijesne cjeline i dijelove cjelina otočkih naselja koja nisu zaštićena zakonom i zanemarena su. Takva područja se tretiraju kao dijelovi naselja i uništavaju se gradnjom kuća, ulica i naselja. Izradom stručne podloge stvara se preduvjet za uključivanje navedenih kulturno- povijesnih cjelina u turističke strategije koje stvaraju mogućnost razvoja znanstvenog, zdravstvenog, izletničkog, rekreacijskog, biciklističkog, ruralnog, eno i gastro turizma. Izradit će se zajednička transnacionalna strategija koja se temelji na zajedničkim osnovama mediteranskih otoka s ciljem razvoja visokokvalitetnog turističkog proizvoda i poboljšanja turističke ponude. Razvoj otoka uvažavat će okolišne, sociokulturne i ekonomske aspekte razvoja turizma. Cilj projekta WINTER MED je promicati održivi i odgovorni turizam na otocima Mediterana. Razvoj treba biti cjelogodišnji i istovremeno očuvati i valorizirati kulturnu i prirodnu baštinu. Vrijednost projekta je 2 650 000 eura i skoro u potpunosti je financiran iz Europskog fonda za regionalni razvoj. (<https://morski.hr/2021/05/21/kako-ostvariti-cjelogodisnji-turizam-korcula-i-mljet-u-mediteranskom-pilot-projektu/>, 15. lipanj, 2021.)

Na Otoku je prisutan porast broja dolazaka i noćenja ali i skraćivanje duljine boravka. Razina sezonalnosti je visoka, kao i razina koncentriranosti turističkog prometa. Navedeno ukazuje na činjenicu kako otok Korčula razvija loše planirani, masovni i neodrživi turizam, čime se potvrđuje prva hipoteza postavljena u uvodnom dijelu rada.

4.5. Pokazatelji održivog turističkog razvoja otoka Korčule

Svjetska turistička organizacija posljednjih desetljeća na globalnoj razini pokreće razne inicijative i akcije za primjenu održivosti u turizmu. Početkom 90-ih godina prošlog stoljeća, u sklopu Svjetske turističke organizacije, pojavila se inicijativa za razvoj pokazatelja održivog turizma. Pokazatelji trebaju služiti kao alat za sažimanje i prezentiranje ključnih informacija potrebnih za donošenje odluka u upravljanju turističkom destinacijom (<http://crosto.hr/hr/korisni-dokumenti/unwto/pokazatelji> , 10. srpanj, 2021.)

Pokazatelji održivog razvoja prema UNWTO-u: (<http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/Stavovi-lokalnog-stanovnistva-2018.pdf> , 13. srpanj, 2021.)

1. Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom

- Razina zadovoljstva lokalnog stanovništva turizmom- Institut za turizam provodi istraživanje Stavovi lokalnog stanovništva prema razvoju turizma u Hrvatskoj.

Istraživanje stavova lokalnog stanovništva u dijelu Dalmacije koja gravitira Dubrovniku, pokazuje da:

- 62% stanovnika smatra da je u njihovom mjestu stanovanja turizam vrlo razvijen
- 83% stanovnika smatra da turizam donosi koristi u mjestu u kojem stanuju
- 59% stanovnika pripisuje povećanje troškova života turizmu
- 26% stanovnika smatra da bi uvoz radne snage narušio kvalitetu života
- 31% stanovnika misli da turistička gradnja nagrđuje mjesto stanovanja
- 72% stanovnika misli da turizam pomaže u održavanju i/ili u unapređenju tradicionalnog načina života, običaja i kulture u mjestu stanovanja
- 76% stanovnika smatra da turizam pomaže u održavanju i unapređenju kvalitete života u mjestu stanovanja
- 41% stanovnika zadovoljni su uključenosti građana u proces planiranja i razvoja turizma u mjestu stanovanja
- 45% domicilnog stanovništva tolerira turiste i turističku aktivnost, 35% želi veći broj turista, 18% prilagođava svoju dnevnu rutinu da izbjegne gužve prouzrokovane turizmom i 2% stanovništva napušta mjesto prebivališta tijekom turističke sezone zbog izbjegavanja gužvi i turista.

2. Učinci turizma na lokalnu zajednicu mjere se indikatorima:

- Omjer broja turista i lokalnih stanovnika
- Postotak lokalnog stanovništva koji vjeruje da turizam može pomoći u izgradnji infrastrukture i pružanju novih usluga
- Broj i kapacitet društvenih usluga raspoloživih lokalnoj zajednici

Prema popisu stanovništva iz 2011., na Otoku žive 15 552 osobe. Državni zavod za statistiku objavio je da je 2019. na Otoku boravilo 117 345 turista. Omjer broja stanovnika i broja turista je 1: 7,55.

3. Održavanje zadovoljstva turista mjeri se indikatorima:

- Razina zadovoljstva posjetitelja
- Percepcija dobivene vrijednosti za novac
- Postotak povratka turista

Istraživanje provedeno prilikom izrade strategije razvoja grada Korčule zaključilo je kako Otok posjećuju u pred i postsezoni osobe treće životne dobi, tijekom sezone inozemni posjetitelji s višom kupovnom moći te da na Otok dolazi puno povratnika. Najkvalitetniji gosti su nautičari i putnici na mini kruzerima.

4. Sezonalnost turizma mjeri se indikatorima:

- Dolasci turista po mjesecima i tromjesečjima
- Stopa popunjenosti registriranog smještaja po mjesecima i postotak ukupne popunjenosti u najpopunjenijem tromjesečju ili mjesecu
- Postotak poduzeća koja rade cijelu godinu
- Ukupan broj i postotak radnih mjesta u turizmu koja su otvorena cijele godine

Sezonalnost na Otoku očituje se tijekom srpnja i kolovoza kada na Otoku boravi dvostruko više turista u odnosu na lipanj i rujan, te višestruko više u odnosu na ostale mjesece u godini (prikazano na grafu Sezonalnost u gradu Korčuli).

Ugostiteljski objekti na Otoku većinom rade tijekom ljetne sezone. Postoji nekoliko kvalitetnih restorana. Većina restorana nema dovoljnu vrijednost za novac.

5. Gospodarske koristi od turizma mjere se indikatorima:

- Ukupan broj lokalnih stanovnika (omjer muškaraca i žena) zaposlenih u turizmu (kao i omjer turističke i ukupne zaposlenosti)

- Prihodi generirani turizmom kao postotak ukupnih prihoda generiranih u lokalnoj zajednici

Dijagram broj 2: Struktura zaposlenih po djelatnostima u gradu Korčuli

Izvor: (Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.)

Najveći broj zaposlenih na Otoku zaposlen je za vrijeme turističke sezone u sektoru usluga i trgovine te kao administrativni službenici u poslovima vezanim za turizam. Najmanje zaposlenih je u poljoprivredi tijekom cijele godine. Na Otoku su najrazvijenije tercijarne djelatnosti. U strukturi prihoda najznačajniji su turizam i ugostiteljstvo koji iznose 1/3 ukupnog prihoda.

6. Upravljanje energijom mjeri se indikatorima:

- Potrošnja energije po stanovniku iz svih raspoloživih izvora
- Postotak poduzeća koja sudjeluju u programima očuvanja energije ili primjenjuju politike i tehnike štednje energije
- Postotak potrošnje energije iz obnovljivih izvora

Opskrba električnom energijom trenutno zadovoljava potrebe Otoka. EU je izabrala Korčulu za izradu i provedbu plana za energetska tradiciju Europskih otoka i njihov prelazak na čistu energiju.

7. Raspoloživost i očuvanje vode mjeri se indikatorima:

- Potrošnja vode (ukupni obujam i u litrama dnevno po turistu)
- Ušteda vode (postotak smanjene potrošnje ili reciklirane vode)

Otok nema vlastite izvore vode već je povezan vodovodom Neretva- Pelješac- Korčula- Lastovo- Mljet.

8. Kvaliteta pitke vode mjeri se indikatorima:

- Postotak turističkih poduzeća čija voda za piće zadovoljava međunarodne standarde
- Učestalost zaraza koje su uzrokovane pijenjem vode (broj/ postotak posjetitelja koji izvještavaju da su imali tegoba uzrokovanih zarazom tijekom boravka)

Pitka voda na Otoku dostupna je svim stanovnicima i posjetiteljima. Voda je izvrsne kvalitete i nema zabilježenih slučajeva zaraze uzrokovanih konzumacijom vode.

9. Postupanje s otpadnim vodama iz domaćinstva mjeri se indikatorima:

- Postotak otpadnih voda iz domaćinstva koji se zbrinjava (na primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj razini)
- Postotak turističkih poduzeća (ili smještajnih objekata) koji su uključeni u sustav zbrinjavanja otpadnih voda

Na Otoku ne postoji odgovarajuća infrastruktura za odvodnju otpadnih voda. Problem otpadnih voda potrebno je riješiti u što kraćem vremenskom periodu zbog očuvanja biološke raznolikosti i smanjenja zagađenja. Planirana je izgradnja pročišćivača

10. Upravljanje krutim otpadom mjeri se indikatorima:

- Količina smeća koja se proizvodi u destinaciji (mjesečno, u tonama)
- Omjer volumena recikliranog smeća i ukupnog obujma smeća
- Broj kontejnera za smeće na javnim površina

Na Otoku je prisutan problem zbrinjavanja otpada. Otpad se odlaže na odlagališta čiji su kapaciteti puni. Planirana je izgradnja novih odlagališta otpada do 2028. U Veloj Luci i Blatu nalaze se reciklažna dvorišta.

11. Kontrola razvoja mjeri se indikatorima:

- Postojanje procesa planiranja razvoja ili upotrebe zemljišta, uključujući turizam
- Postotak površine koja se kontrolira (gustoća, prostorni razmještaj)

12. Kontroliranje intenziteta turizma mjeri se indikatorima:

- Ukupan broj turističkih dolazaka (prosječno, mjesečno, u vrhu sezone)

- Broj turista po m²(plaže ili neke druge turističke atrakcije), te po km² destinacije (prosječni broj i prosjek u vrhu sezone)

Građevinska područja izvan naselja i površine ugostiteljske i turističke namjene unutar naselja moraju se planirati. Gustoća korištenja iznosi najviše 120 kreveta po hektaru. Izgrađenost pojedine građevinske čestice nije veća od 30%, a koeficijent iskorištenosti nije veći od 0,8. Najmanje 40% površine svake građevinske čestice treba biti uređen kao parkovni nasad i prirodno zelenilo. Odvodnju otpadnih voda potrebno je riješiti zatvorenim kanalizacijskim sustavom s pročišćivačem te područje treba imati osiguran priključak na javnu vodoopskrbnu mrežu. U naseljima predviđenim za turistički razvoj, turističke građevine moraju se nalaziti isključivo na udaljenosti većoj od 100 metara od obalne crte mora. Nova turistička područja mogu se planirati isključivo ako su postojeća područja izgrađena 80% ili više. U turističkim razvojnim zonama namijenjenim izgradnji turističkih naselja, hoteli moraju biti zastupljeni s najmanje 30%, a turističke vile s najviše 70% smještajnog kapaciteta. Ukupna površina područja određenog za turističko-ugostiteljsku namjenu unutar naselja ne može biti veća od 20% ukupne površine tog naselja, a kapacitet pojedinačne smještajne građevine ne može prijeći 80 kreveta (Strategija razvoja turizma grada Korčule 2017.-2022.).

4.6. Smjernice turističkog razvoja Otoka Korčule

Održivi turistički razvoj postiže se aktivnim sudjelovanjem svih dionika turističke ponude na lokalnoj razini uz snažno političko vodstvo. Turistički razvoj ne smije ugrožavati biološku raznolikost, kulturno bogatstvo i fizički integritet već treba koristiti od turizma težiti ekonomskoj održivosti i ulaganju u boljitak lokalne zajednice. Turistička kretanja koja se odvijaju samo tijekom par mjeseci godišnje dovode do pojave sezonalnosti i prevelikog pritiska na destinaciju. Održivi turizam odvija se tijekom cijele godine, doprinosi blagostanju zajednice, potiče cjelogodišnje zapošljavanje i sigurna i kvalitetna radna mjesta.

Održivi razvoj destinacije potiče se prilagodbom postojećih ruralnih naselja turizmu, uz poštivanje načela zaštite kulturnih dobara i tradicionalne gradnje. Potrebno je razvijati turističke kapacitete kod postojećih privatnih iznajmljivača, a gradnju novih kapaciteta u turizmu usmjeriti na kvalitetnu dopunu postojeće turističke ponude. Prilikom gradnje novih kapaciteta treba se orijentirati na kapacitete visokih kategorija, sa četiri ili pet zvjezdica, te gradnju usmjeriti na prirodno manje vrijedna područja. Nove građevine grade se u skladu s lokalnim oblicima gradnje. Planiranjem razvoja turizma na Otoku te kvalitetnom nadopunom

postojećeg turističkog proizvoda i razvojem manje razvijenih dijelova otoka, turistički razvoj usmjerava se prema planskom, kontroliranom i dugoročno održivom, čime se potvrđuje druga hipoteza.

Za pravilno usmjeravanje turističkog razvoja Otoka potrebno je pratiti turističke trendove na području razvoja. Turisti posljednjih godina teže jedinstvenim doživljajima, daleko od gužvi i masovnog turizma. Putuju češće i kraće te se u posljednjem trenutku odlučuju na putovanje, kojeg individualno organiziraju. Sve više putuju stariji ljudi, u pred i postsezoni. Brzom razvoju turizma doprinosi digitalizacija, zahvaljujući kojoj se putovanje može individualno organizirati u par minuta. Bilježi se porast interesa za zdravstvenim, wellness i odmorišnim turizmom. Bitna stavka svakog putovanja je gastronomska ponuda. Cijela RH, tako i Otok su siromašni u novostvorenim turističkim atrakcijama. Potrebno je uz prirodnu i kulturnu baštinu stvoriti atrakcije koje će turiste privlačiti tijekom cijele godine. Otoku nedostaju centri za cjelogodišnji sportski turizam, dvorane, igrališta, biciklističke staze, golf tereni te planinarski centri. Inovativan i kvalitetan sadržaj privlači turiste tijekom cijele godine, ne samo za vrijeme kupališne sezone. Donošenjem politika održivog turizma i upravljanjem turizmom, osigurava se održivi turizam tijekom cijele godine. Otok ima velike mogućnosti za razvoj eno i gastro turizma koji će privlačiti turiste tijekom cijele godine. Vinogradi, maslinici, poljoprivreda i brodogradnja samo su neki dijelovi tradicionalnog života otočana. Turisti žele osim sunca i mora vidjeti realan život otočana. Organizacijom zabava uz tradicionalne plesove, hranu i vino spajaju se sve komponente tradicije i kulture Otoka. Otok posjeduje potencijal za poboljšanje i razvoj zdravstvenog turizma. Hoteli na Otoku u svojoj ponudi imaju wellness centre u kojima nude masaže uljem eteričnim biljaka s Otoka. Vela Luka poznata je po specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Kalos. Od davnina su kupači u uvali Kale uvidjeli dobrobiti od radonske vode i mulja. Njihove reumatske tegobe bi nestajale nakon kupanja i mazanja ljekovitim blatom. Usmenom predajom, sve više ljudi je saznalo za Vela Luku. Tijekom godina, mjesto je posjećivalo sve više turista iz inozemstva. Danas u specijalnoj bolnici postoje brojni programi, za djecu, umirovljenike i ljude koji su ozlijeđeni. Prva konferencija o zdravstvenom turizmu održala se u Vela Luci 2018. Brojni prirodni resursi za medicinski turizam mogu se unaprijediti i od Otoka napraviti atraktivnu zdravstvenu turističku destinaciju. Kupališni turizam uvijek je popularan oblik odmora koji se može unaprijediti izgradnjom dodatnih sadržaja. Otoku nedostaju veliki i atraktivni bazeni, aqua parkovi i plaže sa zanimljivim sadržajem poput plaže La'Banya koja je postala prepoznatljiva po ljuljački u moru.

Zbog poznate ljuljačke, plaža je postala jedna od najpopularnijih u županiji i mnogi mladi je posjećuju samo zbog fotografiranja.

Slika 4: Plaža La'Banya

Izvor : Instagram: la__banya

Anketa TOMAS otkrila je da turisti nisu zadovoljni digitalizacijom Otoka. Nedostaju ploče i info plakati koji bi turistima olakšali snalaženje na Otoku.

Problemi Otoka na kojima je potrebno raditi prije svih novih turističkih sadržaja su zbrinjavanje otpada i otpadnih voda te gospodarenje vodom. Otok nema dobra rješenja za zbrinjavanje otpada čija se količina znatno povećava za vrijeme turističke sezone. Grad Korčula kao najposjećenije mjesto na Otoku nema svoj izvor vode već ju doprema iz okolnih mjesta. Kvaliteta vode za kupanje je odlična i potrebno ju je očuvati reguliranjem broja kruzera i pravilnim zbrinjavanjem otpadnih voda. (Strategija razvoja grada Korčule 2017.- 2022.)

Turistički razvoj Otoka mora zadovoljiti potrebe lokalnog stanovništva i turista bez ugrožavanja biološke raznolikosti, kulturnog i povijesnog naslijeđa. Učinci od turizma trebaju se koristiti za poboljšanje sadržaja i kvalitete života domicilnog stanovništva i turista.

5. ZAKLJUČAK

Turistički razvoj destinacije koja uz razvoj turizma stavlja imperativ na očuvanje kulturnog bogatstva, fizičkog integriteta i biološke raznolikosti naziva se održivi turistički razvoj. Održivi turistički razvoj objedinjuje ekonomske, sociokulturne i okolišne aspekte. Potrebno je razvijati turizam koji će doprinijeti zadovoljstvu lokalnog stanovništva i turista, očuvanju okoliša i ekonomskim koristima.

Turistički razvoj otoka Korčule razvijan je stihijski i neplanirano. Posljednjih godina došlo je do pomaka koji se očituju kroz planove i strategije razvoja. Na Otoku raste broj turista, ostvarenih noćenja i broja postelja. Porastom turističkih dolazaka i noćenja ne poboljšava se kvaliteta turizma na Otoku. Otok posjećuje više turista koji borave kraće vrijeme, odnosno Otok posjećuju turisti iz okolnih destinacija. Većina turističkih dolazaka odvija se tijekom srpnja i kolovoza što dovodi do visoke razine sezonalnosti. Turisti su prostorno koncentrirani na nekoliko lokacija na Otoku. Turizam se odvija na malom prostoru i uz veliku koncentriranost turista na malom prostoru. Korčula razvija turizam koji je loše planiran, masovan i neodrživ. Potvrđuje se prva hipoteza rada, koja turizam na Otoku definira kao masovni. Na Otoku postoje brojna mjesta koja nisu turistički razvijena, a mogu upotpuniti turističku ponudu. Planiranjem razvoja turizma u manjim mjestima rasteretit će se najposjećenija turistička mjesta i osigurati razvoj cijelog otoka. Brojni turistički sadržaji na Otoku mogu se unaprijediti i poboljšati kvalitetu turističkog proizvoda. Otok ima kulturne znamenitosti koje upotpunjene tradicijskim plesovima i igrama stvaraju sadržaj koji privlači turiste tijekom cijele godine. Ulaganjem u infrastrukturu Otoka postiže se uredniji i čistiji okoliš, uz pravilno zbrinjavanje otpada i otpadnih voda. Potvrđuje se druga hipoteza iz uvodnog dijela rada koja tvrdi da se kreiranjem novih politika i planova turističkog razvoja, turizam na Otoku usmjerava prema održivom, kontroliranom i planiranom razvoju.

Popis literature

1. United Nations, (1987.), *Our Common Future*,
2. Meadows D., et al, (1972.), *The limits to growth*
3. United Nations, (1972.), *Izveštaj Konferencije Ujedinjenih naroda o ljudskom okolišu, lipanj 1972.*
4. Pavić- Rogošić, (2009.), *Održivi razvoj u RH*, ODRAZ
5. Ministarstvo vanjskih poslova RH, (2010.), *Pregled postignuća RH u ostvarenju milenijjskih ciljeva za razdoblje 2006.-2010.*, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
6. Pavić-Rogošić, (2015.), *Novi izazov-Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030.*, ODRAZ
7. Čavlečić et al., (2011.), *Turizam, ekonomske osnove i organizacijski sustavi*, Školska knjiga
8. Weaver, Butterworth-Heinemann, (2010.), *Sustainable tourism*, BH
9. Dulčić i Petrić, 2001., *Upravljanje razvojem turizma*, Mate
10. The European Tourism Indicator System, (2016.) *ETIS toolkit for sustainable destination management*
11. UNDP, UNWTO, *Tourism and the Sustainable Development Goals- Journey to 2030*
12. DZS, *Turizam u primorskim gradovima i općinama 2010.-2019.*
13. Quadrans, (2016.), *Strategija razvoja turizma Grada Korčule 2017.- 2022.*

Internetski izvori

1. <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd>, 15. siječanj 2021.
2. <https://youmatter.world/en/definition/definitions-sustainable-development-sustainability/> 15. siječanj 2021.
3. <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd> 15. siječanj 2021.
4. <http://www.rachelcarson.org/SilentSpring.aspx>, 15. veljače, 2021.
5. <https://www.unep.org/about-un-environment-programme/funding-and-partnerships/environment-fund>, 15. veljače, 2021.
6. <https://www.un.org/en/conferences/environment/newyork1997>, 17. siječanj, 2021.
7. <https://www.ipcc.ch/>, 5. veljače, 2021.
8. <https://www.un.org/en/conf/ocean/>, 7. veljače, 2021.
9. <https://www.odraz.hr/nase-teme/odrzivi-razvoj/>, 10. veljače, 2021.
10. <https://lora.bioteka.hr/un-ciljevi-odrzivog-razvoja/>, 20. siječanj 2021.
11. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/globalpartnerships/>, 10. ožujak, 2021.
12. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators>, 1. ožujak, 2021.
13. <https://www.unwto.org/sustainable-development>, 15. ožujak, 2021.
14. <https://tourismnotes.com/sustainable-tourism/>, 1. travanj, 2021.
15. <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534>, 7. travnja, 2021.
16. <https://www.visitkorcula.eu/index-hr.html>, 15. svibanj, 2021.
17. <https://morski.hr/2021/05/21/kako-ostvariti-cjelogodisnji-turizam-korcula-i-mljet-u-mediteranskom-pilot-projektu/>, 15. lipanj, 2021.
18. <http://crosto.hr/hr/korisni-dokumenti/unwto/pokazatelj>, 10. srpanj, 2021.
19. http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI_KNJIGE/Stavovi-lokalnog-stanovnistva-2018.pdf , 13. srpanj, 2021.

Popis slika

1. Grad Korčula.....	50
2. Moreška.....	53
3. Procesija na Korčuli.....	54
4. Plaža La'Banya.....	72

Popis tablica

1. Broj postelja na Otoku.....	55
2. Broj smještajnih objekata na Otoku.....	55
3. Turistički dolasci i noćenja u općini Blato.....	56
4. Turistički dolasci i noćenja u općini Korčula.....	57
5. Turistički dolasci i noćenja u općini Lumbarda.....	57
6. Turistički dolasci i noćenja u općini Smokvica.....	58
7. Turistički dolasci i noćenja u općini Vela Luka.....	59

Popis dijagrama

1. Duljina boravka na otoku Korčuli.....61
2. Struktura zaposlenih po djelatnosti u gradu Korčuli.....67

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, isključivo znanjem stečenim na Odjelu za ekonomiju i poslovnu ekonomiju, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice prof. dr. sc. Ane Portolan, kojoj se još jednom srdačno zahvaljujem.

Angelina Šijaković